

Samen op weg naar een gezellige klas!

Jet de Jong

Studentnummer 2129047

Sfeerverbetering in de groep

Master Special Educational Needs (M SEN)

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute Intern Begeleider

Begeleid door Louise Corvers

Juni, 2010

Inhoudsopgave

	blz
Inhoudsopgave	2
Samenvatting	5
Inleiding	7
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	10
1.1 Aanleiding	10
1.2 Doelstelling	11
1.3 De aanpak	11
1.4 Het doel	13
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing	14
2.1 Pedagogisch klimaat	14
2.2 Het pedagogisch klimaat in mijn groep	14
2.3 Oplossingsgericht werken	16
2.3.1 De WOWW approach	18
2.3.2 Complimenten	18
2.4 Coöperatief leren	19
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	21
3.1 Kwantitatief of kwalitatief	21
3.2 Onderzoeksvraag	21
3.3 Triangulatie	22
3.4 Data verzamelen voor de onderzoeksvraag	22
3.4.1 De leerlingen	22

3.4.2. De leerkrachten	23
3.4.3 De ouders	23
3.5 Data verzamelen voor de deelvragen	24
3.5.1 Observaties	24
3.6 Validiteit en betrouwbaarheid	25
3.7 Ethiek	25
Hoofdstuk 4 Data analyse en resultaten	27
4.1 Beginsituatie	27
4.1.1 Beginsituatie volgens de leerlingen	27
4.1.2 Beginsituatie volgens de leerkrachten	29
4.1.3 Beginsituatie volgens de ouders	30
4.2 Huidige situatie	31
4.2.1 Huidige situatie volgens de leerlingen	32
4.2.2 Huidige situatie volgens de leerkrachten	34
4.2.3 Huidige situatie volgens de ouders	35
4.2.4 Observaties van de eigen leerkracht	36
Hoofdstuk 5 Conclusies	37
5.1 Werkt een oplossingsgerichte houding van de leerkracht ter bevordering van de sfeer van de groep?	37
5.2 Werkt de WOWW approach om de sfeer te verbeteren?	38
5.3 Kan coöperatief leren een rol spelen bij de sfeerverbetering?	39

5.4	Is de sfeer in de groep volgens de respondenten positief veranderd?	40
5.4.1	De leerlingen	40
5.4.2	De leerkrachten	41
5.4.3	De ouders	41
5.5	Slotconclusie en aanbevelingen	41
Hoofdstuk 6 Evaluatie		43
Nawoord		46
Literatuur		47
Bijlagen:	Bijlage 1: Aspecten die volgens Bos van belang zijn bij het creëren van een goed pedagogisch klimaat	50
	Bijlage 2: Spellen om de sfeer in de klas positief te beïnvloeden	51
	Bijlage 3: Vragenlijst klassenklimaatschaal	52
	Bijlage 4: Vragenlijst leerkrachten beginsituatie	53
	Bijlage 5: Vragenlijst leerkrachten eindsituatie	55
	Bijlage 6: Vragenlijst ouders beginsituatie	57
	Bijlage 7: Vragenlijst ouders eindsituatie	58
	Bijlage 8: Kijkwijzer observatie	59
	Bijlage 9: Antwoorden open vragen leerkrachten Beginsituatie	60
	Bijlage 10: Antwoorden individuele gesprekken leerlingen	61
	Bijlage 11: Antwoorden open vragen leerkrachten Eindsituatie	63
	Bijlage 12: Observaties leerkracht	64

Samenvatting

Op de Hoogakker staat het welbevinden van de leerlingen hoog in het vaandel. Wij willen dat elk kind zich veilig voelt. Dat houdt in dat elke leerling zichzelf kan zijn, zich aanvaard en gerespecteerd voelt. De sfeer in de groep speelt hierbij een grote rol.

Dit onderzoek is uitgevoerd om de sfeer in mijn groep te verbeteren. Graag zou ik zien dat de leerlingen op een vriendelijke en positieve manier met alle klasgenoten omgaan, zodat er een gezellige sfeer hangt in de groep. Begrippen als respect tonen voor elkaar, behulpzaam zijn en elkaar zowel fysiek als mondeling op een positieve manier benaderen horen hierbij.

Samen met de leerlingen heb ik aan de start van het onderzoek een gesprek gehad over de sfeer in de klas. De leerlingen hebben elementen aangedragen die volgens hen horen bij een goede sfeer in de groep. Kijkende naar de aan- en afwezigheid van deze elementen, werd door de kinderen een 6 gegeven op de schaalvraag. Er is toen een gezamenlijk doel vastgesteld waar we naar toe wilden, een 8. De leerlingen gaven aan, welke elementen dan aanwezig moesten zijn. Als we dit zouden doen, dan zou het volgens hen echt gezellig zijn in de klas! Ook ouders en leerkrachten zijn gevraagd een oordeel te vellen over de sfeer.

Vervolgens was het aan mij, de sfeer in de groep positief te beïnvloeden en te werken aan het pedagogisch klimaat. Door middel van literatuuronderzoek ben ik op zoek gegaan naar middelen om de sfeer positief te kunnen beïnvloeden.

Er is sprake van een goed pedagogisch klimaat wanneer leerlingen en docenten op een prettige manier met elkaar om kunnen gaan. Dit wordt onder andere gekenmerkt door een ontspannen sfeer, vertrouwen, goede samenwerkingsvaardigheden en een positieve benadering.

(Hofman, 2010, p 1)

Ik ben gaan experimenteren met een oplossingsgerichte houding. Als leerkracht kijk je naar oplossingen. Je achterhaalt de gewenste toekomst en visualiseert deze voor de leerlingen door oplossingsgerichte vragen te stellen. Door samen een doel te stellen, is er sprake van eigenaarschap bij alle leerlingen en is de wil bij hen aanwezig om dit doel te bereiken. De leerkracht heeft hierbij een coachende rol en past oplossingsgerichte interventies toe om de leerlingen te begeleiden richting het gewenste doel.

De WOWW approach, een onderdeel van oplossingsgericht werken, gaat uit van werken aan wat werkt. De leerkracht heeft een positieve houding en kijkt alleen naar alles wat goed gaat. Datgene wordt benoemd. Door een compliment te geven, wordt het competentiegevoel van de leerlingen vergroot maar ook de motivatie om hier meer van te doen.

Voor het realiseren van een goed klimaat moeten er kansen zijn tot sociale interactie. Door samenwerkingsvormen aan te bieden, kan ik leerlingen stimuleren tot positieve omgangsvormen. Hierdoor verbeteren de onderlinge relaties, wat een gezellige sfeer met zich mee brengt.

Na het experimenteren met bovenstaande uitgangspunten was het taak om de respondenten te bevragen om de sfeer na afloop van het onderzoek te beoordelen. Vervolgens kon ik kijken of mijn handelen naar aanleiding van bovenstaande deelvragen heeft geleid tot deze verandering.

Alle respondenten vonden de sfeer in de groep verbeterd. Ik mag concluderen dat dit onderzoek geslaagd is. Dit blijkt wel als er bij een gastles door een docent wordt gezegd: "Wat een gezellige klas!"

Inleiding

Voor de opleiding Intern Begeleider (Master SEN¹) heb ik, Jet de Jong, dit onderzoek opgezet en uitgevoerd. Vanaf 2002 ben ik werkzaam binnen het regulier basisonderwijs op Nutsbasisschool de Hoogakker te Breda. Ik heb gewerkt als groepsleerkracht in verschillende groepen. Sinds de laatste twee jaren sta ik in de bovenbouw, groep 7 en 8. Daarvoor heb ik gewerkt in de middenbouw, zowel in groep 5 als 6.

De Hoogakker is een Nutsschool en valt daardoor onder het bijzonder onderwijs. Nutsscholen kenmerken zich door hun onafhankelijke opstelling naar levensbeschouwelijke of maatschappelijke invloeden. Ieder kind moet zich kunnen ontplooien binnen een veelzijdige maatschappij. Daarvoor bieden we een gedegen en brede basisopleiding met het kind als centrum. (www.nbsdehoogakker.nl)

De Hoogakker is een grote school en telt ongeveer 550 leerlingen. Deze zitten verspreid op de hoofdlocatie aan de Wandelakker en de dependance aan de Blokmoeren in de Haagse Beemden.

Wat beoogt de Hoogakker? Kortweg willen we...

- *een plek zijn waar iedereen zich veilig, aanvaard en geborgen voelt, ofwel: een school met een goede sfeer en respect voor elkaar waar eenieder zich thuis voelt en optimaal kan functioneren;*
- *duidelijke waarden en normen hanteren;*
- *rust en structuur bieden;*
- *bijdragen in de ontwikkeling van kinderen tot positief, kritisch denkende mensen;*
- *rekening houden met verschillen tussen kinderen en zowel zelfstandig als samenwerkend leren stimuleren;*

(beknopt citaat van www.nbsdehoogakker.nl)

¹ Special Educational Needs

Het onderwijs op de Hoogakker vormt de basis voor de ontwikkeling van een leerling en de samenleving. Het is van belang dat een leerling zich fijn voelt op school, dan beïnvloedt dit zijn prestaties positief. Als we willen dat de kinderen op school prettig met elkaar omgaan, dient respect en openheid te worden nagestreefd.

Dit schooljaar sta ik als fulltime groepsleerkracht voor groep 8A. Twee jaar geleden stond ik voor groep 6 en had ik deze groep ook. De groep telde toen 28 leerlingen. Ik weet nog dat er regelmatig vervelende zaken voorvielen doordat er een negatieve wisselwerking was tussen verschillende leerlingen. In groep 7 bij mijn collega, was hier ook sprake van en ook zij had hier moeite mee. Toen de groepsverdeling bekend gemaakt werd en ik te horen kreeg dat ik deze groep dit jaar zou krijgen, dacht ik meteen: hier moet ik iets mee. Door scheve leerlingenaantallen zijn er leerlingen overgestapt naar de andere groep 8 en er zijn verhuisgefallen geweest. Dat brengt het leerlingenaantal van mijn groep op 21. Ik merkte aan het begin van het schooljaar direct dat de groep anders in elkaar zat en dat mijn 'vrees' niet helemaal nodig was geweest. Natuurlijk verandert de groep niet compleet door overstap van bepaalde leerlingen, maar verschil met voorgaande jaren is duidelijk merkbaar. Toch is de sfeer niet altijd even gezellig en vinden er regelmatig vervelende voorvallen plaats.

In mijn groep zitten een aantal leerlingen die op een negatieve manier reageren op anderen. Deze leerlingen kunnen niet veel van elkaar hebben. Er wordt dan vaak op een vervelende, verwijtende manier op elkaar gereageerd of met elkaar gesproken, waardoor het ook wel escaleert. Dit vind ik heel vervelend, want dit heeft effect op de sfeer in de klas. Leerlingen die er niets mee te maken hebben, laten duidelijk blijken dat zij dit vervelend vinden.

Ik zou graag willen dat leerlingen op een vriendelijke en positieve manier met alle klasgenoten om kunnen gaan, zodat er een gezellige sfeer hangt door de hele groep. Ik wil ervoor zorgen dat de onderlinge omgang verbetert, dat kinderen respectvol omgaan met elkaar waardoor de sfeer in de groep verandert. Deze onenigheden en ruzies die een vervelende sfeer met zich meebrengen, zijn voor mij dan ook de aanleiding om hier iets aan te doen.

Mijn groep is niet de enige groep op de Hoogakker waar het niet altijd even lekker loopt. Van verschillende collega's uit de bovenbouw krijg ik signalen die betrekking hebben op de onderlinge omgang van de kinderen. In parallelvergaderingen, maar ook in de wandelgangen wordt hierover gesproken. Vooral de houding ten opzichte van elkaar, het taalgebruik en de fysieke omgang valt hierbij op en laat volgens ons te wensen over. De vragen die dan naar voren komen zijn:

1. Hoe komt het dat leerlingen zo kortaf en vervelend op elkaar reageren en ze zo weinig van elkaar kunnen verdragen?
2. Heeft het iets te maken met de opvoeding of is het iets van deze tijd?
3. Is dit iets wat juist bij bovenbouwkinderen naar voren komt door stoerdoenerij?

Vorig jaar heb ik kennis gemaakt met oplossingsgericht werken. Dit heeft me de ogen doen openen. Het is voor mij niet belangrijk om te weten wat maakt dat de leerlingen zo met elkaar omgaan, maar ik moet me juist gaan richten op de oplossing. Hoe kan ik ervoor zorgen dat de onderlinge contacten tussen de leerlingen beter worden, zodat ze op een respectvolle manier met elkaar kunnen omgaan?

De aanleiding voor dit onderzoek ligt in eerste instantie bij mezelf. Ik heb dit jaar een groep waarmee ik op dit punt aan de slag wil. Het onderzoek zal dan ook plaatsvinden in deze groep.

Een aantal collega's hebben aangegeven dat ze graag op de hoogte worden gehouden van de aanpak, maar ook van de vorderingen die ik maak met dit onderzoek. Als blijkt dat mijn praktijkonderzoek ons hierbij kan helpen, zullen zij dit wellicht ook toepassen in hun eigen groep. Eén collega was meteen enthousiast en werkt aan de zijlijn met mij mee. Deze groep is niet betrokken bij het onderzoek. Ook hij past de dingen, die ik uitvoer in mijn groep, toe in zijn klas. Hij is samen met mij verzekerd van een goede afloop van dit praktijkonderzoek. Mijn goede hoop op een positieve afloop maakt mij gemotiveerd om met dit onderzoek aan de slag te gaan.

Hoofdstuk 1

Aanleiding en probleemstelling

Op de Hoogakker staat de sociaal emotionele ontwikkeling hoog in het vaandel. Het is belangrijk dat alle kinderen lekker in hun vel zitten. Dit is een voorwaarde om je optimaal te kunnen ontwikkelen. In alle klassen op alle scholen vallen weleens vervelende zaken voor. Ruzie's, onenigheden of pesterijen. Vaak wordt hier pas achteraf iets aan gedaan. Ik ben van mening dat dit veel minder zal zijn als er preventief gewerkt wordt aan een goede, gezellige sfeer.

1.1 Aanleiding

Ook in mijn groep is er soms wat vervelends aan de hand. Ik merk bij het 'oplossen' en bespreken hiervan, dat het vaak te maken heeft met het verkeerd interpreteren van het gedrag van de ander. De leerlingen in groep 8 zijn de grootste en natuurlijk ook de stoerste leerlingen van de school. En zo gedragen ze zich ook. Dat mag best, maar wel op een positieve manier. Het taalgebruik en de lichaamstaal behorende bij dit gedrag is regelmatig aanleiding voor een misverstand wat soms uitloopt tot een ruzie. Er is niet altijd even veel sprake van respect voor elkaar en dat is juist iets waar ik graag naar toe wil.

Dit jaar staat het 'wij gevoel' en er samen tegenaan gaan meer dan in andere jaren centraal. We moeten ons samen voorbereiden op de CITO toets² en deze ook maken. We bereiden ons voor op de overstap naar de middelbare school. We gaan later in het jaar op kamp en maken een musical die we gezamenlijk moeten opvoeren. Kortom een leuk en druk jaar waar we samen vóór staan. Hoe gezelliger de sfeer is, hoe beter we deze zaken kunnen uitvoeren en hoe leuker het is voor iedereen. Dat is dan ook mijn doel: iedereen een geweldig laatste schooljaar op de basisschool laten ervaren en beleven.

² Centraal Instituut voor toetsontwikkeling

1.2 Doelstelling

Met dit onderzoek wil ik de sfeer in de groep positief veranderen. Ik zou willen dat de leerlingen op een vriendelijke en positieve manier met alle klasgenoten omgaan. Dat iedereen met elkaar kan opschieten. Daarbij denk ik aan elkaar betrekken bij spel en samenwerking, respect tonen voor elkaar, behulpzaam zijn en elkaar zowel fysiek als mondeling op een positieve en vriendelijke manier benaderen.

Als dit is bereikt, ben ik ervan overtuigd dat dit schooljaar nog geweldiger wordt, dan het nu al is.

Mijn onderzoeksvraag luidt:

Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden?

Mijn deelvragen hierbij zijn:

1. Werkt een oplossingsgerichte houding van de leerkracht ter bevordering van de sfeer van de groep?
2. Werkt de WOWW approach om de sfeer te verbeteren?
3. Kan coöperatief leren een rol spelen bij de sfeerverbetering?

1.3 De aanpak

Het afgelopen jaar heb ik kennis gemaakt met oplossingsgericht werken. Het is verhelderend om niet naar het probleem te blijven kijken en de oorzaken hiervan te vinden, maar juist samen met de leerling een doel te stellen en de weg hiernaar toe met de oplossing(en) te bewandelen in kleine stapjes. Dit heeft niet alleen mij als leerkracht, maar ook als persoon anders doen laten denken en handelen.

Oplossingsgericht werken lijkt me ideaal om te gebruiken in dit onderzoek. Door samen te werken kun je meer bereiken. Cauffman (2003) stelt dan ook:

'Together Everybody Achieves More' (Bannink, 2007, p 173)

De WOWW approach³ is een onderdeel van oplossingsgericht werken. Door niet te blijven hangen in wat niet goed gaat, maar juist te kijken naar wat wel goed gaat en

³ Working On What Works

hier verder op voort te borduren, kun je veel bereiken. De drie kernprincipes van oplossingsgericht werken ondersteunen dit.

1. *Als iets kapot is, repareer het dan niet.*
2. *Kijk naar wat werkt en doe daar meer van.*
3. *Als iets niet werkt, probeer dan iets anders.*

(Måhlberg en Sjöblom, 2008, p. 14)

Ik merk dat mijn positieve leerkrachtengedrag een effect heeft op de individuele leerlingen en op de groep. Door de sterke kanten van de leerlingen te benadrukken en te becomplimenteren, verandert het gedrag van de leerlingen op een positieve manier.

Door mijn dagelijks handelen zo in te richten, verwacht ik dat ik op deze manier kan bijdragen aan een positieve manier van omgaan met elkaar, wat de sfeer in de groep ten goede komt.

Bij de oplossingsgerichte manier van werken staat eigenaarschap centraal. Omdat dit onderzoek de hele groep aangaat, zal er samenwerking plaats moeten vinden om het doel te bereiken. Dit maakt het voor mij ook mogelijk om coöperatief leren te betrekken in mijn onderzoek, waar juist de samenwerking centraal staat.

Leerlingen hebben een belangrijke rol als 'change agents' in het bespreken van doelen, die zij belangrijk vinden. Met 'change agents' wordt bedoeld dat leerlingen zelf initiatiefnemers en dragers van de gewenste verandering zijn.
(Kienhuis, 2008-2009, p. 4)

Op de Hoogakker staat coöperatief leren centraal. Ik ben van mening dat door verschillende samenwerkingsvormen de leerlingen elkaar op een leuke manier beter leren kennen. Ik verwacht dat dit leidt tot meer respect voor elkaar wat resulteert in betere omgangsvormen. Door structureel te werken met klassenbouwers en teambouwers wil ik de klas en de teams (tafelgroepjes) hechter maken.

Coöperatief leren bevordert de sociale en communicatieve vaardigheden van de leerlingen. Het heeft een positieve uitwerking op de vriendschapsrelaties in de klas. Leerlingen kunnen beter met hun leerkrachten en medeleerlingen opschieten, zij voelen zich gesteund door hun leerkrachten en klasgenoten en hebben een goed gevoel over zichzelf. (Förre en Jansen 2008, p. 22)

Verschillende onderzoekers zoals Johnson en Johnson (1983, 1989), Cole en Chan (1990) Goor en Schewin (1993) en Putnam (1989) vonden positieve aspecten op sociale aspecten. Doordat er meer contact en communicatie tussen leerlingen is, verbeteren de interpersoonlijke relaties. Förre en Jansen (2008)

1.4 Het doel

Door aan bovenstaande deelvragen te werken, verwacht ik dat de sfeer in de groep verbeterd. De leerlingen weten hoe ze met elkaar om dienen te gaan en kunnen dit goed verwoorden. Ze zien hier het belang van in en geven aan dat ze dit zelf fijn vinden, maar handelen nu nog wel eens anders. De onderlinge relaties kunnen naar mijn idee ook versterkt en verbeterd worden. Graag zie ik dat het gedrag van de leerlingen overeenkomt met hetgeen ze zelf aangeven, hoe het volgens hen zou moeten. Uitgaande van oplossingsgericht werken, zal ik gezamenlijk met de leerlingen een doel stellen. Hoe willen wij het hebben in de klas en welke aspecten horen er bij die goede sfeer.

Als dit doel bereikt is, zie ik een klas die een positieve sfeer uitstraalt. De leerlingen hebben het gezellig met elkaar en kunnen met elkaar opschieten. Er wordt goed met elkaar gewerkt, gespeeld en vooral ook gelachen. De kinderen respecteren elkaar en laten dit ook blijken, zowel mondeling als fysiek. Er wordt op een leuke en positieve manier op elkaar gereageerd. Aan het einde van het schooljaar kijken we terug op een geweldig jaar.

Om dit doel te bereiken zal ik met behulp van de stappendans, oplossingsgerichte interventies toepassen. Ik ga oplossingsgericht aan het werk, benoem alleen wat goed gaat en becomplimenteer dit. Ik zal samenwerkingsvormen aandragen om de onderlinge relaties tussen leerlingen te versterken.

Hoofdstuk 2

Theoretische onderbouwing

Dit hoofdstuk heeft een theoretisch karakter. In hoofdstuk 1 heb ik mijn onderzoeksvraag beschreven. Kijkend naar deze vraag: “Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden?” wordt al snel de koppeling gemaakt naar de term pedagogisch klimaat. In paragraaf 1 beschrijf ik wat er wordt verstaan onder een pedagogisch klimaat en welke aspecten van belang zijn bij het creëren van een goed pedagogisch klimaat. In paragraaf 2 leg ik deze aspecten naast mijn klassensituatie. In de daarop volgende paragrafen werk ik de verschillende methoden en middelen uit die mij kunnen gaan helpen om het pedagogisch klimaat en de onderlinge sfeer tussen de leerlingen te verbeteren.

2.1 Pedagogisch klimaat

Eén van de duidelijkste definities van pedagogisch klimaat in het onderwijs is afkomstig van Alkema (2006):

Onder pedagogisch klimaat verstaan we het totaal aan bewust gecreëerde en aanwezige omgevingsfactoren die inspelen op het welbevinden van het kind waardoor het zich in meer of mindere mate kan ontwikkelen. (p. 347)

Hieruit blijkt dat het pedagogisch klimaat bepaald wordt door omgevingsfactoren. Hier kun je als leerkracht invloed op uitoefenen. Volgens Bos (2003) zijn er een aantal aspecten van belang bij het creëren van een goed pedagogisch klimaat. (bijlage 1)

2.2 Het pedagogisch klimaat in mijn groep

Als ik deze aspecten naast mijn onderwijsleersituatie en visie leg, zie ik een grote overlap. Koppel ik deze aspecten aan mijn deelvragen, dan kan ik drie overkoepelende groepen maken waar deze aspecten onder vallen.

- Structuur bieden

Bos geeft aan dat het van belang is om een duidelijke structuur te bieden en te handhaven in de groep. Als leerlingen weten hoe het reilt en zeilt, waar ze aan

toe zijn en wat ze kunnen verwachten, geeft ze dit een zeker en veilig gevoel. Dit gaat goed in mijn groep en ik ga hiermee ook op dezelfde manier door. Ik hoef dit niet verder te onderzoeken en richt mijn onderzoek dan ook niet op dit punt.

- Oplossingsgericht werken

Bos beschrijft dat een goede relatie en onderling respect tussen de leerkracht en zijn leerlingen een must is voor een goed pedagogisch klimaat. Een leerkracht dient ervoor te zorgen dat leerlingen zich competent voelen. De aspecten; stimuleren van zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheidsgevoel komen in het oplossingsgericht werken aan bod. In paragraaf 2.3 diep ik deze aspecten en het oplossingsgericht werken verder uit. Dit past bij mijn deelvraag: “Werkt een oplossingsgerichte houding van de leerkracht ter bevordering van de sfeer van de groep?”

Een andere deelvraag is: “Werkt de WOWW approach om de sfeer te verbeteren?” Dit onderdeel van oplossingsgericht werken komt in paragraaf 2.3.1 verder aan bod.

- Coöperatief leren

Volgens Bos is het de taak van de leerkracht om het onderlinge respect tussen de kinderen te bevorderen. Hierbij kan de leerkracht gebruik maken van verschillende werkvormen zodat leerlingen worden uitgedaagd en geprikkeld. Zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid van de leerlingen komt ook bij het coöperatief leren naar voren.

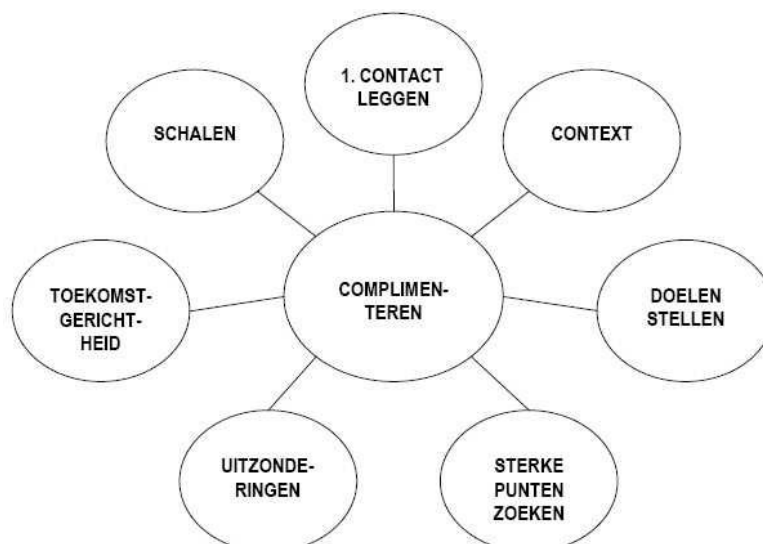
In de inleiding gaf ik aan waar de Hoogakker voor staat. Eén van de punten die naar mijn idee valt onder het creëren van een goed pedagogisch klimaat, is het stimuleren en bevorderen van samenwerking. Deze aspecten gekoppeld aan het coöperatief leren, werk ik verder uit in paragraaf 2.4 om een antwoord te kunnen geven op de deelvraag: “Kan coöperatief leren een rol spelen bij de sfeerverbetering?”

2.3 Oplossingsgericht werken

The solutions focus therapy, oplossingsgericht werken, ontwikkeld door Steve de Shazer en Insoo Kim Berg gaat uit van het samenwerken met de leerlingen. Door in samenspraak een doel te stellen, is dit realistisch en haalbaar voor alle leerlingen. Ze bepalen zelf wat zij belangrijk vinden. Volgens Kienhuis (2008-2009) zijn de leerlingen zelf initiatiefnemers en dragers van de gewenste verandering. Het verantwoordelijkheidsgevoel en de motivatie wordt hierdoor vergroot. Als er sprake is van eigenaarschap en de wil om het gestreefde doel te bereiken, zal de kans dat dit lukt vele mate groter zijn dan een opgelegd doel bepaald door de leerkracht. De kern van oplossingsgericht werken is een houding waarbij je kijkt naar de gewenste toekomst. Een oplossingsgerichte leerkracht, heeft een coachende rol.

De coach kan door middel van het stellen van oplossingsgerichte vragen de toekomstige situatie verkennen, onderzoeken en het geloof ontwikkelen bij de leerlingen zodat ze in staat zijn om dit te realiseren. (van Adrichem, 2008-2009, p. 26)

Als coachende leerkracht kun je enkele oplossingsgerichte interventies uitvoeren. Deze interventies worden beschreven in de stappendans.

Cauffman, (2003)

De basis van het oplossingsgericht werken is de relatie met de leerlingen. Zonder een goede vertrouwensband, interesse en aandacht voor de leerlingen, kan er niet goed samen gewerkt worden.

Bij het oplossingsgericht werken is het de verantwoordelijkheid van de leerkracht om in hetzelfde schuitje te gaan zitten als de leerlingen. (Måhlberg en Sjöblom, 2008, p. 46)

De coachende leerkracht heeft de taak om de huidige situatie, samen met de leerlingen in beeld te brengen. Door te kijken hoe het nu gaat en wat we daar van vinden, kan daarna het uiteindelijke doel worden bepaald. Måhlberg en Sjöblom (2008) beschrijven dat dit doel achterhaald kan worden door toekomstgerichte vragen te stellen. In het oplossingsgerichte model is de wondervraag de voornaamste. De leerlingen worden dan uitgenodigd om zich een beeld te vormen van hoe de situatie eruit zou zien als 'de problemen' er niet zijn. Door dit te visualiseren, ontstaat er hoop dat het zal veranderen. Måhlberg en Sjöblom (2008) geven aan dat onze acties gestuurd worden door de beelden die we in ons hoofd vormen. Deze wondervraag zet ons aan het denken én het doen.

Om dit doel, de gewenste situatie te concretiseren kan er ook gebruik worden gemaakt van de schaalvraag. Eerst wordt de huidige situatie geschaald door middel van een cijfer. Het beschrijven van wat dit cijfer inhoudt, is ook een gezamenlijk project. Wat maakt dat we nu op een 7 zitten? Wat gaat er allemaal al goed? De inhoud van het cijfer moet voor iedereen duidelijk en zichtbaar zijn. Voor het stellen van het doel, of eventuele tussendoelen, kan ook gebruik worden gemaakt van de schaalvraag. Waar wil je graag naar toe op de schaal. Wat is er dan anders als je een 9 hebt bereikt? Zo wordt er gezocht naar eigen bronnen om hieraan te werken. Het is van belang om kleine stapjes te nemen. Een kleine stap is eerder bereikt, wat weer motiveert om door te gaan. Als door het nemen van de eerste stap of stappen al een succes is geboekt, kun je hierop doorborduren volgens de WOWW approach.

2.3.1 De WOWW approach

De WOWW approach staat voor Working On What Works en is een onderdeel van oplossingsgericht werken. Berg & Shilts (2005) en Kelly & Bluestone-Miller (2007) ontwikkelden een programma voor in de klas, gebaseerd op het principe “Werk Aan Wat Werkt”. Tijdens het werken met de leerlingen wordt er alleen gekeken naar wat goed gaat. Datgene wordt benadrukt door hier complimenten voor te geven. Doordat de leerkracht selectief kijkt en luistert naar alle positieve zaken, ontstaat er een positieve energie in de klas wat de sfeer ten goede komt.

De leerkracht kijkt vooral naar de momenten waarop het wél goed gaat en het probleem niet of in mindere mate aanwezig is. Volgens Laros (2008-2009) is het van belang om als expert op meta niveau te kijken en te luisteren. De leerkracht gaat op zoek naar uitzonderingen. Wat is er op die momenten anders, wat gebeurt er dan en hoe kan je dit verder uitbouwen. Een oplossingsgerichte manier van werken vraagt een andere manier van kijken naar de situatie. Letten op het negatieve moet worden herkaderd en brengt een andere visie met zich mee.

Het is voor velen een andere levenshouding geworden door op een andere manier naar problemen te kijken en oplossingen te vinden.

(Kienhuis, 2008-2009, p. 3)

Als leerkracht probeer je negatieve dingen die je ziet te negeren en juist positieve zaken te benoemen. Uit onderzoek in Florida en Chicago is gebleken dat, door geregeld te observeren, te kijken wat goed gaat en dit vervolgens te benoemen, het gedrag van de leerlingen positief kan veranderen. Het leverde volgens Kelly, Kim en Franklin (2008) een toename op ten aanzien van het laten zien van respectvol en goed gedrag. Zowel in positieve waarnemingen van de leerlingen zelf, als van de leerkrachten. Ook het gedrag van de leerkrachten was volgens de leerkrachten zelf in positieve zin veranderd.

2.3.2 Complimenten

Het is van belang om te letten op kleine stappen van vooruitgang en die te benoemen. Bij het werken aan wat werkt, kijkt men niet alleen naar de behaalde successen, sterke kanten en talenten van de leerlingen, maar de kracht zit hem in

het verwoorden en benadrukken hiervan. De leerlingen worden daardoor gemotiveerd. Door het ervaren en zien van succes doordat het benoemd is, geeft het ze een bevestiging. Dit stimuleert ze om door te gaan en meer te doen van wat werkt. Complimenten vergroten de eigenwaarde en het vertrouwen in jezelf.

Door het geven van positieve feedback voor positief gedrag, sporen wij de leerling aan dit gedrag te herhalen, waardoor positieve patronen en gewoonten worden gevormd. (Måhlberg en Sjöblom, 2008, p. 31)

Leerlingen gaan zich door complimenten competent voelen. Bij werken aan wat werkt wordt er gebruik gemaakt van de sterke kanten en kwaliteiten van kinderen. Iedere leerling heeft zijn eigen voorkeuren en oplossingscapaciteiten. Door structureel coöperatief leren in te zetten, waarbij ook de verschillende intelligenties van meervoudige intelligentie naar voren komen, kan je hier optimaal gebruik van maken. Leerlingen leren van en met elkaar op een manier die bij hen past.

2.4 Coöperatief leren

Bij coöperatief leren staat de samenwerking van de leerlingen centraal. Door het inzetten van verschillende werkvormen, didactische structuren, leren kinderen met elkaar te werken en van elkaar te leren door samen bezig te zijn en naar elkaar te kijken. Door de samenwerking leren ze veel van elkaar, ook oplossingsgericht en positief gedrag. De leerlingen spiegelen zich aan elkaar. De leerkracht modelleert oplossingsgericht gedrag als expert zijnde. Ook leerlingen kunnen de rol van model overnemen waardoor hun gedrag wordt overgenomen door anderen.

Bij mijn onderzoeksvraag heb ik het over een positieve sfeer in de groep. Kagan en van den Hemel (2009) geven aan dat een positief groepsklimaat altijd samen hangt met een positief ingestelde leerkracht, wat aansluit bij oplossingsgericht werken.

De beste manier om sociaal competent gedrag te verwerven, is zoveel mogelijk kansen krijgen tot sociale interactie. (Kagan en van den Hemel, 2009, p. 8)

Dit legt de nadruk op het belang van coöperatieve werkvormen. Niet alle leerlingen vinden het leuk om coöperatief bezig te zijn aan een taak. Er is dan sprake van

weerstand tegen één of meerdere leden van het team. Om dit te overwinnen kunnen leerkrachten activiteiten plannen ter bevordering van de teamvorming.

Regelmatig organiseren van TeamBouwers, draagt bij tot een sterk gevoel van gemeenschappelijke identiteit. Leerlingen in coöperatieve teams laten werken heeft als effect dat leerlingen meer zorgzaam, behulpzaam en begripvol worden. (Kagan en van den Hemel, 2009, p. 9 en 11)

Het laten uitvoeren van teambouwers kent volgens Kagan (2004) vijf effecten:

- Elkaar beter leren kennen
- Teamgeest ontwikkelen
- Onderlinge steun geven
- Verschillen leren waarderen
- Samen weten we meer dan alleen

De eerste vier punten dragen bij aan een positief team- en klassenklimaat. Wat ten goede komt aan de sfeer in de groep. Doordat leerlingen met elkaar mogen werken, zullen ze elkaar beter leren kennen, zullen ze overeenkomsten en/of verschillen ontdekken en zullen ze elkaar ook meer respecteren wat de onderlinge relaties verbeterd.

Johnson and Associates en Slavin hebben na aanleiding van verschillende onderzoeken het volgende samengevat: Coöperatief Leren resulteert in een positieve sociale ontwikkeling en levert betere sociale relaties tussen leerlingen op. Coöperatief Leren heeft een positieve uitwerking op het klimaat in de klas, op het gevoel van eigenwaarde van de leerlingen, de wederzijdse acceptatie van leerlingen en het plezier in school en in leren. (Kagan, 2007, p 21 en 22)

Kagan, de grondlegger van Structureel Coöperatief Leren, beschrijft in één van zijn boeken verschillende ontwikkelingsgebieden waar zijn werkvormen toe bijdragen. Deze werkvormen (bijlage 2) helpen mij om spelenderwijs tot deze specifieke ontwikkelingsgebieden bij te dragen.

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethodologie

3.1 Kwantitatief of kwalitatief

In dit hoofdstuk beschrijf ik de aanpak van mijn praktijkonderzoek. Mijn onderzoek is een kwalitatief onderzoek. Ik wil de kwaliteit van mijn handelen verbeteren, waardoor de kwaliteit van mijn onderwijs verbeterd. Dit in tegenstelling tot een kwantitatief onderzoek, dat uitgaat van het verzamelen en ordenen van gegevens.

In dit onderzoek zijn de onderzoeker en de onderzochte hetzelfde. (Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma, 2007). Het handelen van mij als leerkracht staat centraal. Van der Zee (2006) noemt deze interactieve manier van onderzoeken een actieonderzoek. Handelend probeer ik na te gaan of mijn acties het gewenste effect opleveren. Met behulp van onderzoek wil ik verbetering aanbrengen in mijn manier van werken. (Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma, 2007). Dit onderzoek is gericht op meso niveau (klasniveau).

Een actieonderzoek is een onderzoek dat gericht is op het eigen handelen van de leraar en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt. (Harinck, 2008, p. 50)

3.2 Onderzoeksvraag

Mijn centrale onderzoeksvraag is:

Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden?

Mijn deelvragen hierbij zijn:

1. Werkt een oplossingsgerichte houding van de leerkracht ter bevordering van de sfeer van de groep?
2. Werkt de WOWW approach om de sfeer te verbeteren?
3. Kan coöperatief leren een rol spelen bij de sfeerverbetering?

Om te onderzoeken hoe de sfeer te beïnvloeden is, moet ik eerst weten hoe de sfeer in de groep aan het begin ervaren wordt en of er na het experimenteren, aan het eind, een positieve verandering heeft opgetreden. Daarna kan ik gaan kijken of mijn deelvragen tot deze verandering hebben bijgedragen.

3.3 Triangulatie

Mijn onderzoek is toegespitst op de groep. De leerlingen staan samen met mij centraal in dit onderzoek. Zij kunnen mij de beste informatie verschaffen die ik nodig heb. Om triangulatie te waarborgen en mijn informatie te halen uit meerdere bronnen, wilde ik middels verschillende instrumenten gegevens van hen verkrijgen. Behalve van de leerlingen heb ik ook informatie verkregen van een groep ouders, leerkrachten die weleens voor deze groep staan en de locatieleider. Zelf ben ik ook een goede informatiebron, omdat mijn handelen in dit onderzoek centraal staat. Het raadplegen van meerdere bronnen is een belangrijk kwaliteitscriterium voor mijn onderzoek. De verschillende visies van alle belanghebbenden spelen hierbij een rol. (Harinck, 2008)

3.4 Data verzamelen voor de onderzoeksvraag

Om een antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag, wil ik de beginsituatie en het uiteindelijke bereikte doel in kaart brengen. Pas dan kan ik de verandering goed meten. Hiervoor heb ik de leerlingen, de leerkrachten en de ouders bevroegd. Ik heb de gekozen middelen twee keer gebruikt. Eén keer aan de start en één keer aan het eind van mijn onderzoek, zodat eventuele verandering goed zichtbaar is.

Daarna kan ik gaan kijken of de deelvragen hebben geleid tot deze verandering. Mijn observaties kunnen mij deze informatie het beste verschaffen. Deze informatie zal ik aanvullen met gegevens verkregen uit de onderzoeksmiddelen van de andere respondenten.

3.4.1 De leerlingen

Om de leerlingen te bevragen naar de beginsituatie en het eindresultaat na experimenteren, heb ik gebruik gemaakt van verschillende middelen. Middels de vragenlijst klassenklimaatschaal (bijlage 3), heb ik de leerlingen gevraagd naar de onderlinge leerlingrelaties en de sfeer in de klas. (www.klimaatschaal.nl) Ik heb hiervoor gekozen omdat deze vragen anoniem worden ingevuld. Dit middel is volgens Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma (2007) geschikt om opinies te bevragen.

Ook heb ik de schaalvraag, uit het oplossingsgericht werken, gebruikt. Met de groep als geheel is er één cijfer uitgekomen die de sfeer in de groep weergeeft. Door zowel het schalen van de beginsituatie, als het schalen van het uiteindelijke resultaat, geeft

de schaalvraag een antwoord op mijn vraag of de sfeer positief beïnvloed is. Wordt er aan het eind een hoger cijfer gegeven?

Om te achterhalen wat de leerlingen als verbeterd of anders ervaren, wil ik aan het eind van het onderzoek individuele gesprekken met de leerlingen voeren als extra informatiebron, wat mij kan helpen bij het beantwoorden van mijn deelvragen. Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma (2007) geven aan dat een open interview, dit gesprek, geschikt is om meningen en opvattingen van mensen te verkrijgen.

3.4.2 De leerkrachten

Ook wilde ik andere leerkrachten betrekken bij dit onderzoek aangezien zij mij informatie en inzichten kunnen verschaffen vanuit een ander oogpunt. Omdat deze groep leerkrachten klein is, is het niet mogelijk om dit anoniem te laten invullen. De vragenlijsten (bijlage 4 en 5) heb ik persoonlijk overhandigd zodat ik het onderzoek en de vragen kon toelichten. Ik heb kunnen aangeven dat het belangrijk is dat de lijst eerlijk wordt ingevuld en ze zijn op de hoogte van mijn handelen in de groep. Ik heb gebruik gemaakt van een vierpuntsschaal, zodat er geen antwoorden gegeven konden worden die in het midden hangen.

Ik heb deze informatie proberen te verfijnen door enkele open vragen toe te voegen. (Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma, 2007) Ik heb een schaalvraag gesteld en hierop doorvraagd.

3.4.3 De ouders

De ouders wilde ik ook betrekken bij dit onderzoek. Ouders kunnen aangeven wat zij vinden van de sfeer in de groep, aangezien zij hun kinderen dagelijks bevragen naar hun bevindingen. Bij ouders zal het vaak een gevoelskwestie zijn gebaseerd op uitspraken van leerlingen, aangezien ze zelf de sfeer in de groep niet kunnen proeven. Ik heb hen bevraagd middels vragenlijsten.(bijlage 6 en 7). Ik heb gekozen voor een beperkt aantal gesloten vragen die middels een vierpuntsschaal beantwoord konden worden. Deze vragen heb ik zo beperkt mogelijk en simpel op gesteld, zodat de drempel om de vragenlijst in te vullen zo klein mogelijk was. Hierbij heb ik de algemenere vragen bovenaan gezet zodat daarmee gestart werd en de meest specifieke vragen aan het einde gezet. Hier heb ik bewust voor gekozen

omdat de vragen persoonlijk zijn en de ouders kritisch naar de groep dienen te kijken. Ik heb de ouders de mogelijkheid gegeven om deze vragenlijst anoniem in te vullen en in te leveren. Ook de ouders is de schaalvraag gesteld.

3.5 Data verzamelen voor de deelvragen

Nadat de beginsituatie en de eindsituatie in kaart is gebracht, moet ik nog antwoord krijgen op mijn deelvragen. Hiervoor maak ik gebruik van mijn observaties.

Door middel van experimenteren met mijn ontwikkelde gedrag en aanbod en het evalueren daarvan, kan ik kijken of deze aanpak effectief is en tot de resultaten leidt die ik me als uitgangspunt heb gesteld. Harinck (2008) stelt dat bij bewijsvoering van een quasi experiment, het aan te raden is om een controlegroep samen te stellen. Ik heb hier niet voor gekozen omdat mijn onderzoeksvraag gericht is op de totale groep waar alle leerlingen toebehoren.

3.5.1 Observaties

Observatie is een veelgebruikte methode waarop je informatie kunt verschaffen over het gedrag van leerlingen.

Bij een observatie kijk en luister je gericht naar het gedrag van leerlingen vanuit een bepaalde vraagstelling, die je van tevoren nauwkeurig hebt vastgesteld. (Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma, 2007, p. 57)

Om dit te kunnen bewerkstelligen heb ik een kijkwijzer (bijlage 8) gemaakt. Op deze kijkwijzer staan duidelijke vragen, waarop ik observeer.

Omdat ik onderzoek doe naar de interactie in mijn klas, is het soms lastig om objectief te zijn. Ik zal mezelf moeten observeren. Omdat ik mijn onderzoek betrouwbaar en valide wil uitvoeren, maak ik ook gebruik van participerende observaties. Ik observeer de klas op momenten dat er een andere leerkracht voor staat en laat de locatieleider de klas observeren als ik voor de groep sta.

Tijdens het experimenteren met oplossingsgericht werken, met in het bijzonder de WOWW approach en het werken met coöperatief leren, observeer ik vooral wat er goed gaat. De gegevens noteer ik in een logboek, zodat ik deze structureel kan verzamelen en ordenen in een matrix (bijlage 12). Zo ontstaat er een duidelijk overzicht van de dingen die werken en waarmee ik door kan gaan.

3.6 Validiteit en betrouwbaarheid

Validiteit wordt ook wel omschreven als de mate waarin een meetinstrument aan zijn doel beantwoordt.

(<http://www.multiscope.nl/kennis/begrippen.html>)

Ik heb dit gewaarborgd door kritisch na te denken over de vragen in mijn onderzoeksinstrumenten. Critical friends hebben mij geholpen om deze instrumenten zo op te stellen dat ze daadwerkelijk dat bevragen wat ik wil onderzoeken. Op advies van Harinck (2008) heb ik voor mijn vragenlijst de KISS principe⁴ gebruikt. Zo heb ik ervoor gezorgd dat de antwoorden makkelijk te begrijpen en in te vullen zijn.

Transparantie verhoogt de betrouwbaarheid van het onderzoek. (Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma, 2007, p. 45)

De betrouwbaarheid heb ik gewaarborgd door gebruik te maken van transparante onderzoeksgegevens. Ik beschrijf nauwkeurig wat ik gedaan heb zodat mijn genomen stappen kritisch kunnen worden bekeken. Na het weergeven van de onderzoeksresultaten heb ik gebruik gemaakt van een membercheck. De leerkrachten en leerlingen zijn bevraagd of hun opvattingen goed en volledig door mij zijn omschreven.

3.7 Ethiek

Aan mijn onderzoek liggen ethische principes ten grondslag. Boerman (2008) heeft mij aangespoort om juist te handelen gedurende mijn onderzoek. Vertrouwen speelt hierbij een rol. De beschreven resultaten zijn gebaseerd op transparante en controleerbare onderzoeksgegevens. In mijn onderzoek heb ik gebruik gemaakt van gegevens uit andermans onderzoeken. Ik gebruik de APA normen⁵ zodat de bronnen te achterhalen zijn.

Om zorgvuldigheid te waarborgen heb ik voorafgaand aan dit onderzoek overleg gepleegd met de locatieleider. Er is afgesproken om de stappen die ik zet en de middelen die ik gebruik, aan hem voor te leggen. Hij zal mijn meesterstuk volgen, zodat hij weet welke gegevens er beschreven staan.

⁴ Keep It Simple, Stupid

⁵ American Psychological Association

Voorafgaand aan het onderzoek heb ik de onderzoeksgroepen geïnformeerd over het onderzoek en dit toegelicht. Ik heb rekening gehouden met de privacy van de ondervraagden door te werken met anonieme vragenlijsten. De ondervraagde leerkrachten die wel te achterhalen zijn, heb ik om toestemming gevraagd voor publicatie. Ook heb ik hen om toestemming gevraagd gegevens van de open vragen te beschrijven.

Om volledigheid te waarborgen heb ik alle relevante resultaten begrijpelijk verwerkt en geen gegevens achtergehouden. De gegevens worden uitsluitend gebruikt voor dit onderzoek.

Ik sta ervoor open om mijn meesterstuk beschikbaar te stellen voor publicatie, daar ik vanuit mijn collegialiteit wil bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwe inzichten bij anderen.

Hoofdstuk 4

Data analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van verschillende meetinstrumenten. Door gebruik te maken van grafieken en tabellen wordt getracht een helder antwoord te formuleren op mijn onderzoeksvraag.

Aan de start van mijn onderzoek heb ik de beginsituatie in kaart gebracht. Na afloop van het onderzoek heb ik de situatie nogmaals gemeten.

4.1 Beginsituatie

Om de beginsituatie in kaart te brengen heb ik de leerlingen, hun ouders en enkele leerkrachten ondervraagd.

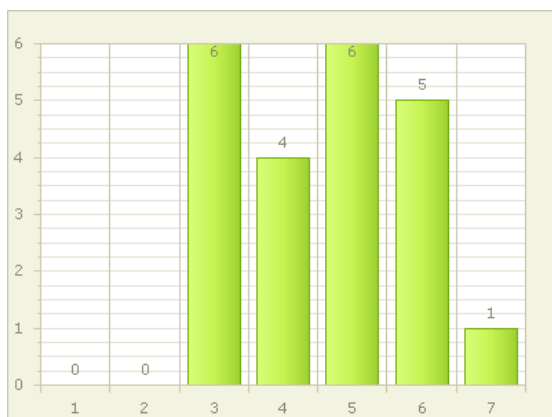
4.1.1 Beginsituatie volgens de leerlingen

Om de beginsituatie volgens de leerlingen in kaart te brengen, heb ik gebruik gemaakt van de klassenklimaatschaal en heb ik de schaalvraag toegepast.

Klassenklimaatschaal

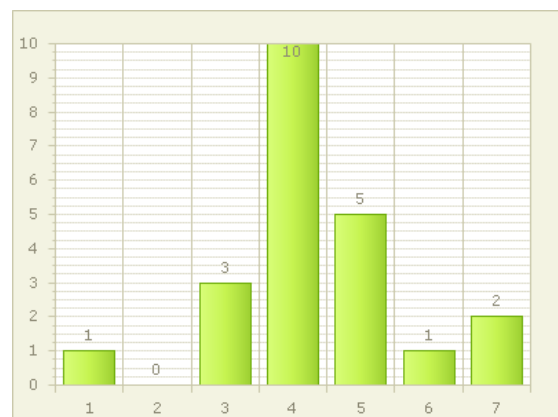
De leerlingen hebben de vragenlijst van de klassenklimaatschaal (bijlage 3) ingevuld. Dit instrument clustert antwoorden en komt tot het overzicht weergegeven in onderstaande grafieken. De klimaatschaal gebruikt de cijfers 1 t/m 7 als normering. Deze staan voor: 1=zeer laag, 2=laag, 3=ondergemiddeld 4=gemiddeld 5=bovengemiddeld, 6=hoog en 7=zeer hoog.

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties:

gemiddelde score 4,59

Sfeer in de klas:

gemiddelde score 4,32

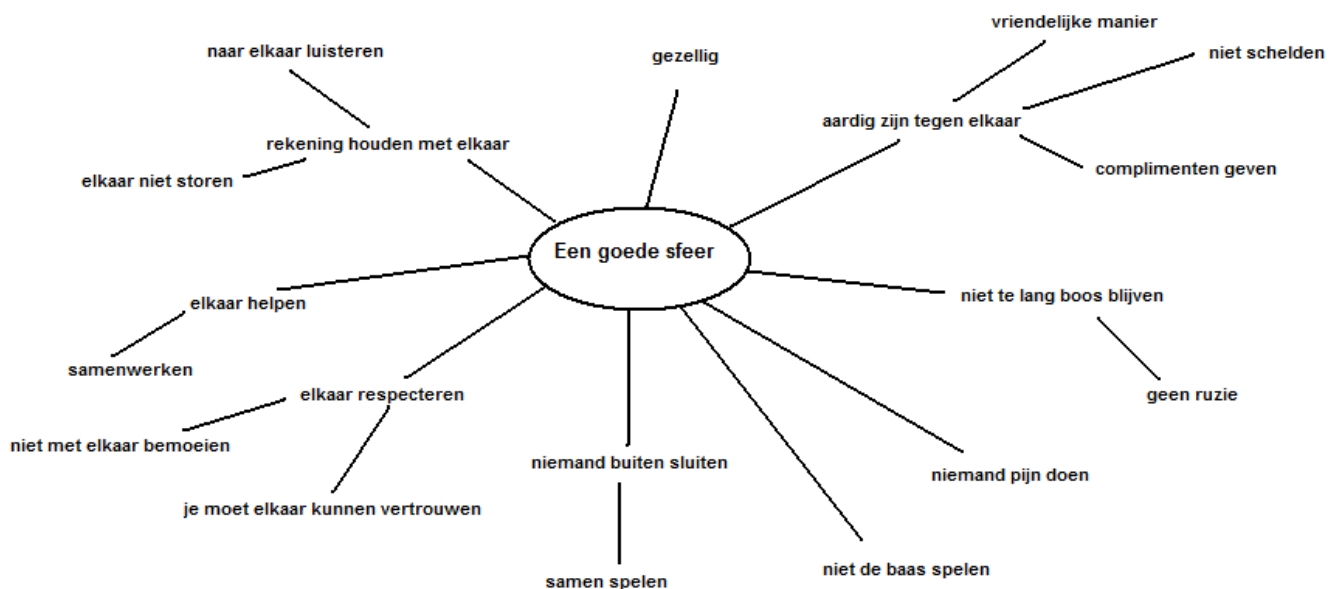
In vergelijking met de normgroep scoort deze klas op beide clusters bovengemiddeld. Dit is een ruim voldoende resultaat. Blijkbaar een fijne klas om mee te werken waar een goede sfeer heerst. (Donkers, 2010)

Hieruit maak ik op dat de leerlingen de kwaliteit van de onderlinge leerlingrelaties en de sfeer in de klas goed beoordelen. 27,3% van de leerlingen beoordeelt de onderlinge leerlingrelaties ondergemiddeld of lager. 18,2% beoordeelt dit als gemiddeld. 54,5% beoordeelt dit bovengemiddeld of hoger.

De sfeer in de klas wordt door 18,2% als ondergemiddeld gewaardeerd. 45,5% beoordeelt deze als gemiddeld en 36,3% vindt de sfeer in de klas bovengemiddeld of hoger.

Schaalvraag leerlingen

Met de leerlingen is er een klassengesprek gevoerd over de sfeer in de klas. Ik heb gevraagd wat zij verstaan onder een goede sfeer. Welke elementen dienen er dan aanwezig te zijn? Wat zie je en merk je dan? De volgende mindmap is ontstaan.

Op basis van dit gesprek is de schaalvraag gesteld. Als al deze elementen altijd aanwezig zijn, dan is dat een 10. Als dit allemaal niet gebeurt, dan is dat een 1. Welk cijfer geven jullie gezamenlijk voor de sfeer in de groep als je kijkt naar de

aanwezigheid van alle genoemde elementen in onze groep? De leerlingen kwamen tot een gemeenschappelijk groepscijfer 6. Toen ik hen vroeg waarom ze op een 6 uitkwamen, gaven ze aan dat bovenstaande elementen meestal wel aanwezig zijn of goed gaan, maar dat is niet altijd. Het kan veel beter.

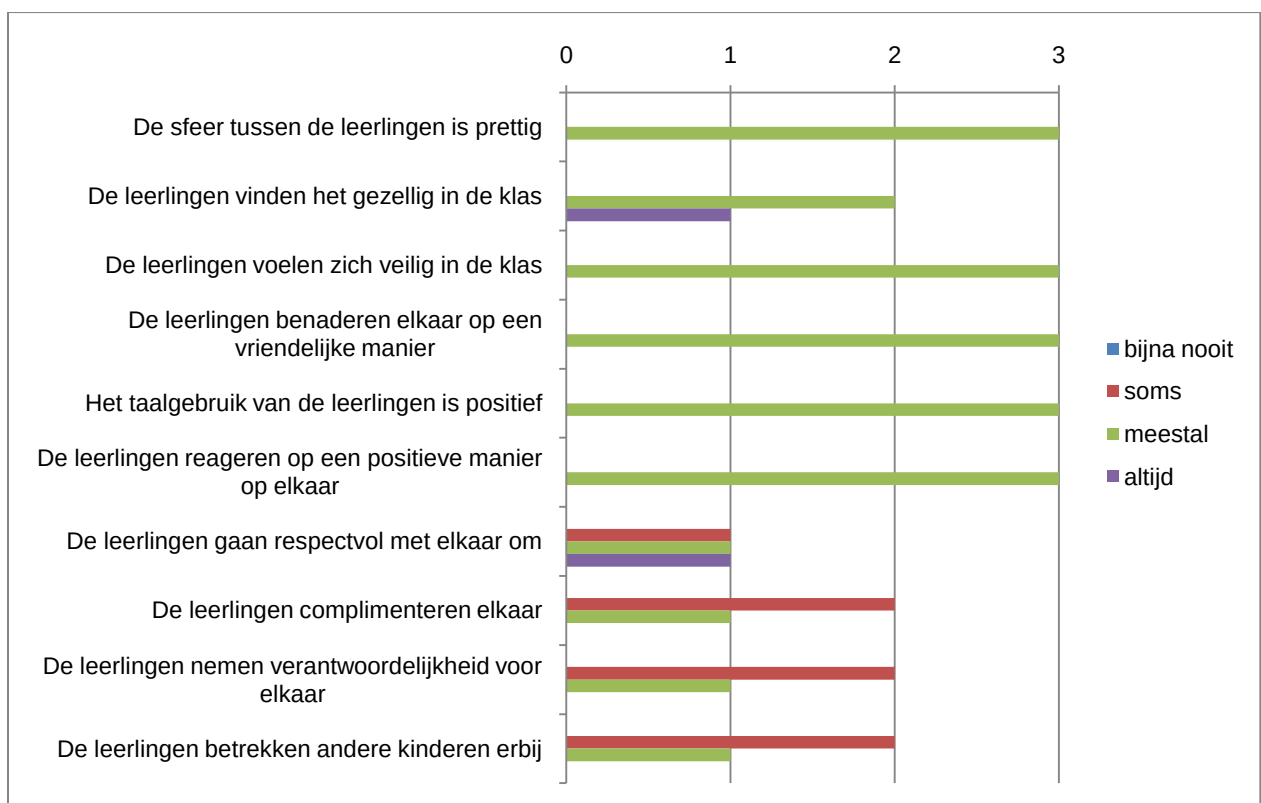
We moeten meer rekening houden met elkaar, op een vriendelijke manier met elkaar omgaan, elkaar meer respecteren en niemand meer buitensluiten.

4.1.2 Beginsituatie volgens de leerkrachten

Hiervoor heb ik gebruik gemaakt van een vragenlijst (bijlage4). Deze vragenlijst bestaat uit open en gesloten vragen. Deze zijn apart uitgewerkt. De drie bevraagde leerkrachten, hebben de vragenlijst allemaal geretourneerd.

Vragenlijst gesloten vragen leerkrachten

De antwoorden op de gesloten vragen heb ik verwerkt in onderstaande grafiek.

De eerste zes vragen die wat algemener zijn, scoren hoog. De vragen die betrekking hebben op de manier van omgang met elkaar, worden wat minder goed beoordeeld. De vragen; De leerlingen gaan respectvol met elkaar om, complimenteren elkaar, nemen verantwoordelijkheid voor elkaar en betrekken andere kinderen erbij, scoren lager.

Vragenlijst open vragen leerkrachten

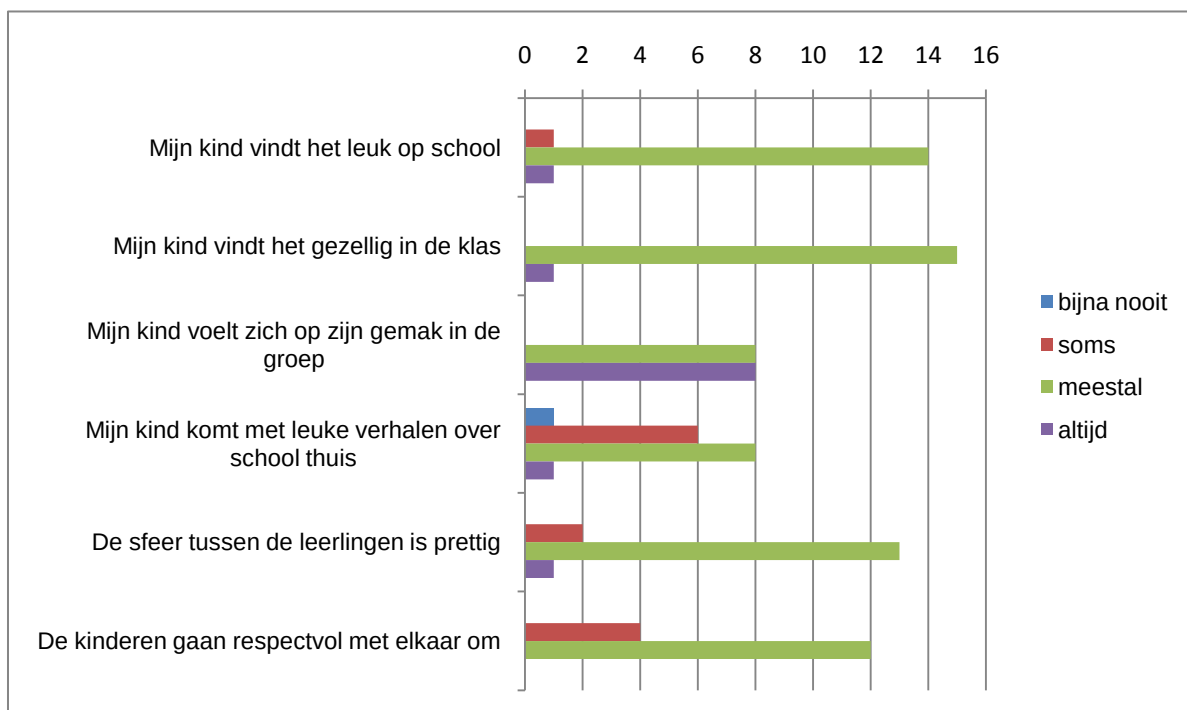
De antwoorden van de open vragen worden weergegeven in een matrix (bijlage 9). Er zijn geen overeenkomsten, die kunnen worden geclusterd. De leerkrachten kijken divers tegen de vragen aan. Ze beoordelen de sfeer in de groep gemiddeld met een 7,5 en geven hiervoor alle drie andere uitgangspunten.

4.1.3 Beginsituatie volgens de ouders

Alle 21 ouders, zijn gevraagd om een vragenlijst (bijlage 6) in te vullen. Van 16 ouders heb ik de lijst terug mogen ontvangen. Deze vragenlijst bestaat uit gesloten vragen. Ter afsluiting heb ik de ouders de schaalvraag gesteld.

Vragenlijst ouders

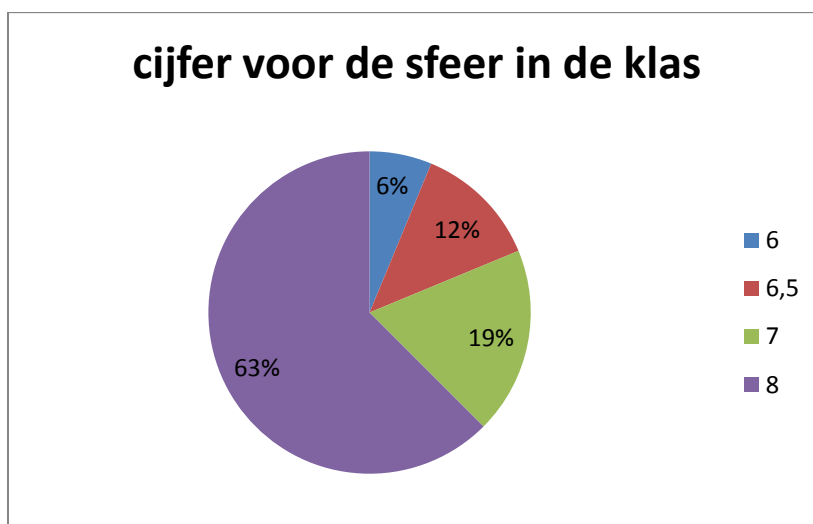
De antwoorden zijn weergegeven in onderstaande grafiek.

De vragen worden door het overgrote deel van de ouders hoog gescoord. De vragen; mijn kind vindt het leuk op school, mijn kind komt met leuke verhalen thuis, de sfeer tussen de leerlingen is prettig en de kinderen gaan respectvol met elkaar om worden door enkele ouders lager beoordeeld.

Schaalvraag ouders

Naar aanleiding van de gesloten vragen heb ik de ouders gevraagd; Als u een cijfer tussen de 0 en 10 mag geven, welk cijfer geeft u dan aan de sfeer in de groep? Op deze vraag werden de volgende antwoorden gegeven.

Gemiddeld geven ze voor de sfeer in de groep een 7,5. 82% van de ouders geeft een hoog cijfer en 18% beoordeeld de sfeer in de klas lager dan een 7.

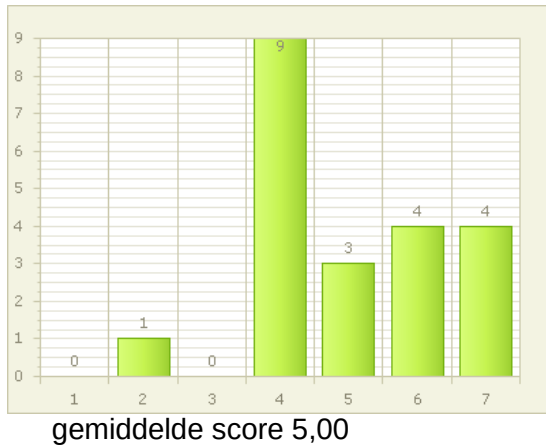
4.2 Huidige situatie

Na afloop van het onderzoek heb ik dezelfde respondenten nogmaals bevraagd. Hiervoor heb ik dezelfde onderzoeksmiddelen gebruikt. Bij de leerlingen heb ik hier individuele gesprekken in de vorm van een interview aan toegevoegd. Mijn eigen bevindingen van de observaties heb ik verwerkt in een matrix.

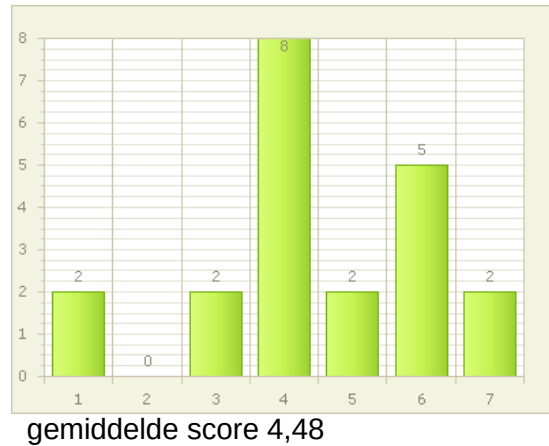
4.2.1 Huidige situatie volgens de leerlingen

Klassenklimaatschaal

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties:

Sfeer in de klas:

4,7% beoordeelt de onderlinge leerlingrelaties ondergemiddeld of lager. 42,8% beoordeelt dit als gemiddeld en 52,5% beoordeelt dit bovengemiddeld of hoger. De sfeer in de klas wordt door 19% ondergemiddeld of lager gewaardeerd. 38,2% beoordeelt deze als gemiddeld en 42,8% vindt de sfeer in de klas bovengemiddeld of hoger.

Schaalvraag leerlingen

Er is weer een klassengesprek gevoerd over de sfeer in de klas, met als leidraad de gemaakte mindmap. Het gezamenlijke doel waar we naar streefden, was een 8. Volgens de leerlingen moesten er dan enkele elementen zeker aanwezig zijn. Deze elementen die volgens de groep horen bij een 8, zijn hierbij doorlopen.

- Op een vriendelijke manier met elkaar omgaan en praten
- Rekening houden met elkaar (luisteren en niet storen)
- Elkaar helpen
- Elkaar respecteren
- Niemand buitensluiten
- Niemand pijn doen

Volgens de totale groep zijn deze de elementen de laatste periode zeker aanwezig. Er werden dan ook volop voorbeelden aangedragen van wat er nu allemaal goed en

beter gaat. De groep oordeelt positief en geeft aan dat we ons doel, de 8, behaald hebben.

Gesprekken met de leerlingen

Met alle leerlingen heeft er een kort individueel gesprek plaatsgevonden. De gegevens hiervan heb ik verwerkt in een matrix (bijlage 10).

Van de 21 leerlingen geven 20 leerlingen aan dat de sfeer verbeterd is (95%). Eén leerling vindt dat niet. Punten die worden aangegeven als verbeterd zijn:

- Het is gezelliger, leuker en fijner in de klas.
- Er is minder ruzie, er wordt minder gescholden naar elkaar.
- We zijn aardiger tegen elkaar, houden meer rekening met elkaar, sluiten elkaar niet buiten en zijn behulpzaam naar elkaar.
- We geven elkaar complimenten.
- We gaan beter met elkaar om, de klas als geheel.
- Het is rustiger.

17 leerlingen geven aan dat ze het door deze verandering fijner, leuker of gezelliger vinden op school. Vier leerlingen geven bij de laatste vraag: Wat vind je daarvan?, Wat voel je daarbij?, niets aan.

Individuele cijfers naar aanleiding van gesprekken

29% van de leerlingen geeft een 8 aan de huidige groeps sfeer, wat overeen komt met het gezamenlijke groeps cijfer.

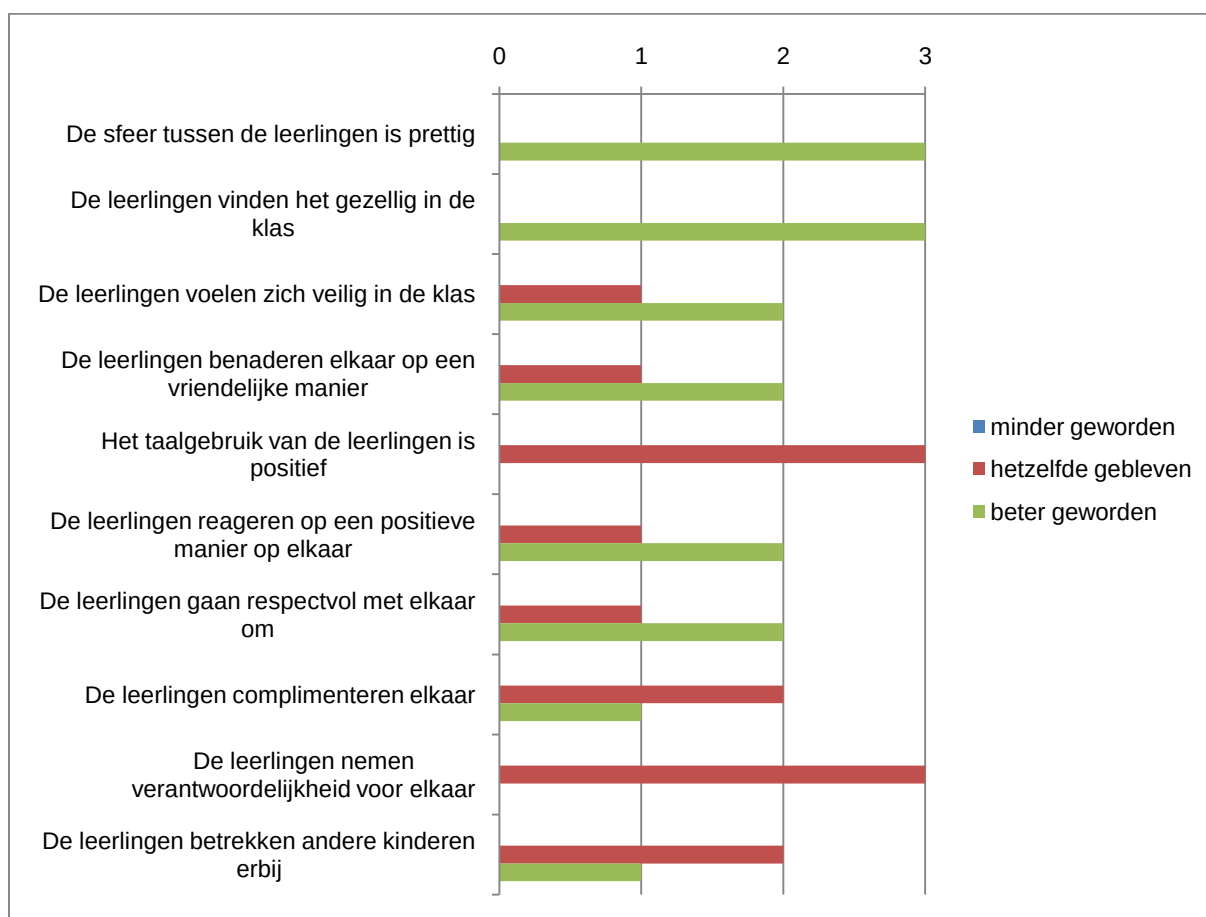
24% van alle leerlingen geeft een lager cijfer dan het gezamenlijke cijfer van een 8 en 47% van de leerlingen geeft een hoger cijfer.

4.2.2 Huidige situatie volgens de leerkrachten

Dezelfde drie leerkrachten zijn door middel van een vragenlijst (bijlage 5) gevraagd om de sfeer in de groep te beoordelen, maar nu voor de huidige situatie. Alle leerkrachten hebben de lijst weer ingeleverd. Weer heb ik gebruik gemaakt van open en gesloten vragen.

Vragenlijst gesloten vragen leerkrachten

De gesloten vragen zijn verwerkt in onderstaande grafiek.

Op de eerste twee vragen geven alle leerkrachten aan dat er een verbetering heeft plaatsgevonden. Twee vragen worden door hen als niet veranderd ervaren. De overige vragen worden door de leerkrachten wisselend ingevuld. Daar zien sommige leerkrachten een verbetering en anderen niet.

Vragenlijst open vragen leerkrachten

De antwoorden van de open vragen worden weergegeven in een matrix (bijlage 11). Alle leerkrachten merken duidelijk een verandering en geven hierbij aan dat de leerlingen beter met elkaar omgaan, minder groepjes, waardoor er minder conflicten

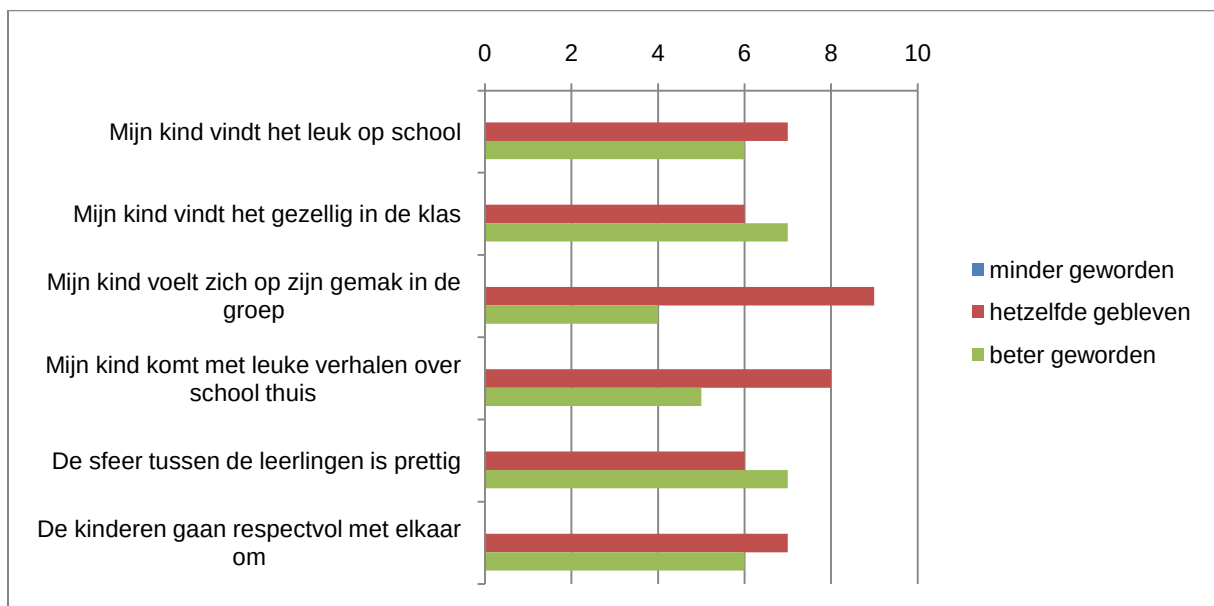
plaatsvinden. Alle drie geven ze hiervoor een andere oorzaak; extra aandacht voor omgangsregels, de positieve benadering en gebruik van samenwerkingsvormen. De leerkrachten beoordelen de sfeer in de groep nu gemiddeld met een 8,1.

4.2.3 Huidige situatie volgens de ouders

De ouders van de leerlingen zijn door middel van een vragenlijst (bijlage 7) gevraagd om de huidige situatie te beoordelen. Ik heb gekozen voor dezelfde gesloten vragen en een afsluitende schaalvraag.

Vragenlijst ouders

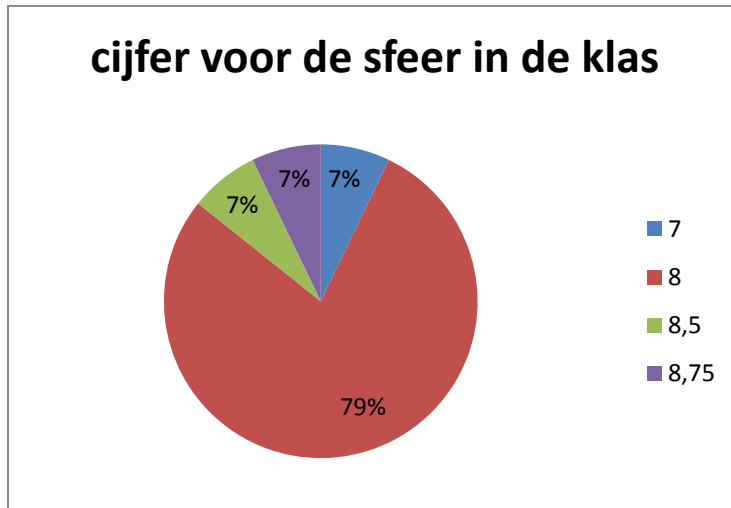
Alle 21 ouders, zijn gevraagd om deze vragenlijst in te vullen voor de huidige situatie. Van 13 ouders heb ik de lijst terug ontvangen. Meerdere ouders gaven hierbij aan dat zij het lastig vonden om van afstand te bepalen of de sfeer in de groep minder is geworden, hetzelfde is gebleven of beter is geworden in vergelijking met de beginsituatie.

Bij alle aspecten zijn er zowel ouders die een positieve verandering hebben waargenomen als ouders die aangeven dat dit hetzelfde is gebleven. Op de vragen; Mijn kind vindt het gezellig in de klas en de sfeer tussen de leerlingen is prettig is de grootste verbetering te zien.

Schaalvraag ouders

Ook is aan de ouders weer dezelfde schaalvraag voorgelegd om een cijfer te geven voor de huidige situatie.

Gemiddeld geven de ouders voor de huidige sfeer in de groep een 8,1. Het grootste deel geeft een 8. Eén ouder zit daar onder en twee ouders geven een hoger cijfer.

4.2.4 Observaties van de eigen leerkracht

Bij de observaties ben ik uitgegaan van drie overkoepelende groepen beschreven in hoofdstuk 2 en heb deze gekoppeld aan mijn deelvragen. De observaties op deze punten heb ik verwerkt in een matrix (bijlage 12). Mijn bevindingen heb ik tussendoor en na een dagdeel genoteerd in mijn logboek. Ik ben hierbij uitgegaan van wat goed gaat:

- Werken aan de relatie tussen mij en leerlingen.
- Gezamenlijke doelen stellen, eigenaarschap vergroten.
- Herkaderen.
- Positieve feedback geven, complimenteren.
- Negatieve zaken negeren, positieve zaken benoemen.
- Positieve benadering, competentiegevoel vergroten.
- Stoppen met wat niet werkt.
- Contact tussen leerlingen onderling vergroten.
- Teamgeest, groepsgevoel en hierbij zorgzaamheid en wederzijdse ondersteuning vergroten.
- Bevorderen samenwerken en plezier hierin.

Hoofdstuk 5

Conclusies

Nu alle onderzoeksgegevens verzameld zijn, kan ik deze naast elkaar leggen en per deelvraag mijn conclusies trekken naar aanleiding van het literatuuronderzoek en het onderzoek in de klas. Dit doe ik vanuit mijn bevindingen uit de observaties. De bevindingen van de onderzoeksgroep heb ik hierin verwerkt door gebruik te maken van citaten gehaald uit mijn onderzoeksgegevens.

Uiteindelijk kan ik dan een antwoord geven op mijn onderzoeksvraag; Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden? De bevindingen van mijn onderzoeksgroep gebruik ik om te kijken of zij de sfeer in de groep daadwerkelijk positief veranderd vinden.

5.1 Werkt een oplossingsgerichte houding van de leerkracht ter bevordering van de sfeer van de groep?

Ja, ik heb door de wondervraag te stellen samen met de kinderen een doel vastgesteld. Hierdoor was er sprake van een gezamenlijke missie. Door het stellen van de schaalvraag heb ik dit doel met oplossingsgerichte vragen gevisualiseerd. Het doel was het werken naar een 8. Ik heb de kinderen gevraagd welke elementen er bij die 8 horen. Wat gebeurt er dan, hoe doen we dan tegen elkaar en hoe voelen we ons dan? Als coachende leerkracht heb ik continue de verschillende interventies uit de stappendans (Cauffman, 2003) uitgevoerd. Hierbij heb ik de leerlingen begeleid bij het werken naar en het bereiken van het gewenste doel.

Iedereen voelde zich verantwoordelijk voor het halen van en het werken naar het gezamenlijke doel. De betrokkenheid was daardoor groot. Leerlingen hielpen elkaar hierbij. Uit de individuele gesprekken kwam bij meerdere leerlingen naar voren dat zij een positieve verandering hebben ervaren. Dit maak ik op uit antwoorden als;

We zijn aardiger tegen elkaar, houden meer rekening met elkaar en zijn behulpzaam naar elkaar.

Door oplossingsgericht te kijken kon ik het positieve gedrag van de leerlingen benadrukken en becomplimenteren. Leerlingen nemen dit over en complimenteren

elkaar. Ik zag bij de leerlingen, de wil om ervoor te gaan, groeien. Uitspraken van kinderen tijdens de individuele gesprekken als;

We geven elkaar complimenten.

geven aan dat de oplossingsgerichte manier van werken goed is bevallen en heeft gewerkt. Ik kan concluderen dat een oplossingsgerichte manier van werken werkt ter bevordering van een goede sfeer in de groep.

5.2 Werkt de WOWW approach om de sfeer te verbeteren?

Ja, bij het verder uitbouwen van wat werkt en hiermee door te gaan, ben ik bewust gaan kijken naar alleen de positieve zaken die mij opvielen. Door deze behaalde successen, sterke kanten en talenten van de leerlingen te benadrukken en te bespreken ontstond er positieve energie in de klas. Doordat ik positief was, bracht ik dit over op de kinderen. Hierdoor ontstond er een gezellige en leuke sfeer in de groep.

Eén van de leerkrachten had bij de eerste vragenlijst als suggestie aangegeven om positieve gesprekken te blijven voeren. Dit deed ik voorheen al, maar ik ben hier bewust mee doorgegaan. Doordat ik complimenten gaf voor het positieve gedrag van de leerlingen, werden zij bevestigd en voelden ze zich competent, wat hen stimuleerde om door te gaan en er meer mee te doen. De leerlingen namen de WOWW approach over.

Het werkt voor mij fijn om te benoemen wat ik leuk, knap, en goed vond, maar de reactie van de leerlingen daarbij bevestigde dit fijne gevoel van mij steeds weer. Als ik na een dag zei: “Bedankt voor een gezellige dag, tot morgen!” Kwamen leerlingen naar mij toe om aan te geven dat ze het ook leuk vonden. De volgende morgen kwamen er leerlingen naar mij toe om te zeggen dat ze er vandaag weer zo’n leuke dag van gingen maken. Ik vond het geweldig om te merken dat leerlingen de positieve visie overnamen en daardoor meer hun best deden om dit goede en positieve gevoel in stand te houden.

Een van de leerkrachten geeft aan op de vraag: Waardoor is de sfeer in de groep veranderd?

Door positieve aandacht. Door als leerkracht positief bezig te zijn, heeft dit een positief effect op de kinderen.

5.3 Kan coöperatief leren een rol spelen bij de sfeerverbetering?

Ja, door samenwerkingsvormen aan te dragen heb ik kansen gerealiseerd tot sociale interactie om het onderlinge respect te bevorderen.

Bij de beginsituatie gaf één leerkracht aan dat verschillende werkvormen goed zijn voor de sfeer. Als suggestie werd gegeven;

Inzetten van samenwerkingsvormen met als doel; samen iets voor elkaar krijgen.

Ik heb het coöperatief werken verder uitgebreid door structureel team- en klassenbouwers in te zetten, om door 'leuke momenten' de leerlingen met elkaar dingen te laten bereiken. Door regelmatig samen opdrachten met een gezamenlijk doel uit te voeren, ontstond er een groepsgevoel. Ik zag dit gevoel bij elke werkvorm toenemen. Kinderen komen op een andere, leuke manier met klasgenoten in contact. Het was leuk om te merken dat leerlingen elkaar na jaren beter leerden kennen en overeenkomsten ontdekten waarvan ze niet wisten dat ze die hadden. Ik zag kinderen op een positievere manier met elkaar omgaan. Ze waarderen en respecteren elkaar meer. Als een leerkracht aangeeft op de vraag; Wat is er veranderd? stemt me dat gelukkig.

De kinderen gaan prettiger met elkaar om. Er is meer begrip en minder ruzie. Er wordt elkaar meer gegund.

Ook leerlingen geven aan dat ze hierin verschillen opmerken. In de gesprekken kwam het volgende naar voren:

Nu maakt het niet meer uit met wie je samenwerkt. Er zijn minder groepjes, het is meer één klas.

We gaan beter met elkaar om, met de hele klas.

Ik merk als leerkracht duidelijke verschillen en het is geweldig om kinderen die weinig met elkaar hadden, nu samen te zien spelen en werken.

5.4 Is de sfeer in de groep volgens de respondenten positief veranderd?

Naar aanleiding van mijn observaties kan ik concluderen dat bovenstaande deelvragen hebben geleid tot een positieve sfeerverandering in de groep. Nu rest mij nog om te kijken of de verschillende respondenten de sfeer in de groep ook verbeterd vinden. Hiervoor vergelijk ik de onderzoeksgegevens van de beginsituatie, met de gegevens van de huidige situatie.

5.4.1 De leerlingen

In de klimaatschaal werd bevraagd (7 punt schaal):

- kwaliteit van onderlinge leerlingrelaties

De gemiddelde score in de beginsituatie was 4,59. Bij de huidige situatie 5,00.

- sfeer in de klas

De gemiddelde score was 4,32 en is nu 4,48.

Bij de schaalvraag geven de leerlingen aan de start van het onderzoek gezamenlijk een 6. Voor de huidige situatie, geven ze voor de sfeer in de groep een 8.

Op basis van bovenstaande cijfers concludeer ik dat de leerlingen de sfeer in de groep als verbeterd beschouwen. Uit de schaalvraag en de individuele gesprekken blijkt dit duidelijk. Op één leerling na vindt iedereen de sfeer in de groep verbeterd. Naar aanleiding van de gesprekken blijkt dat er veel elementen, beschreven in hoofdstuk 4, positief zijn veranderd.

Als ik hier de individuele cijfers op de schaalvraag naast leg, bevestigt dit mijn conclusie. Volgens de leerlingen is het gelukt om de sfeer te verbeteren.

5.4.2 De Leerkrachten

Uit de vragenlijst, blijkt dat de leerkrachten op de vraag; De sfeer tussen de leerlingen is prettig, de sfeer verbeterd vinden.

De andere vragen hebben betrekking op elementen die met een goede sfeer in de groep te maken hebben. Op sommige van deze gebieden zien ze vooruitgang. Bij andere elementen is er geen verbetering.

Uit de open vragen blijkt dat alle collega's een duidelijke positieve verandering zien. Dit komt ook tot uiting in de schaalvraag. Bij aanvang van het onderzoek gaven zij een gemiddelde van een 7,5 en de huidige situatie beoordelen zij met een 8,13 gemiddeld.

5.4.3 De ouders

Meerdere ouders hebben aangegeven, dat ze het lastig vonden om mogelijke verschillen te waarnemen als buitenstaander. Toch merk ik op dat op alle vragen een aantal ouders wel verandering heeft opgemerkt.

Voor de schaalvraag laat zien dat er volgens de ouders een positieve verandering is ten opzichte van de sfeer. Voor de beginsituatie gaven zij gemiddeld een 7,5. De huidige sfeer in de groep wordt beoordeeld met een 8,1.

5.5 Slotconclusie en aanbevelingen

Als ik terugkijk naar mijn onderzoeksvraag en mijn deelvragen, dan mag ik concluderen dat door oplossingsgericht werken, de WOWW approach en het coöperatief leren de sfeer in de groep positief te beïnvloeden is.

Het is de groep gelukt om gezamenlijk ons doel te bereiken. De aangegeven veranderingen door de respondenten zijn een duidelijke graadmeter. Ik merk een duidelijk verschil, maar het is heel fijn dat vooral de leerlingen zelf (95%) een positieve verandering ervaren en aangeven dat ze het hierdoor fijner, leuker of gezelliger vinden op school.

Deze manier van werken heeft mij geholpen de sfeer in groep te verbeteren. Ik wil leerkrachten aanraden om eens anders naar de zaken te kijken. Een oplossingsgerichte leerkracht kijkt naar de oplossing en niet het probleem. Door een

gezamenlijk doel vast te stellen, met de leerlingen, is er sprake van eigenaarschap, waardoor de leerlingen gemotiveerd zijn om hier naartoe te werken. Door gebruik te maken van de stappendans coacht de leerkracht de leerlingen, om stappen te maken richting dit doel. Door alleen te kijken naar wat werkt, dit te benoemen en te complimenteren, voelen de leerlingen zich competent. Dit stimuleert ze om hier meer van te doen. Door structureel team- en klasbouwers aan te bieden, biedt je kansen tot interactie. Dit draagt bij tot verbetering van de leerlingrelaties.

Ik ga hiermee door, want het werkt. Ik heb bewezen dat dit ten goede komt aan de sfeer in mijn groep. Het is mijn visie geworden en hopelijk wordt het steeds verder my way of life!

Hoofdstuk 6

Evaluatie

Ik heb lang nagedacht over het onderwerp voor mijn onderzoek. Op de Hoogakker kwam ik met verschillende zaken in aanraking waardoor er meerdere interessante onderwerpen voor een onderzoek in mijn gedachten sprongen. Ik kon maar geen keuze maken. Toen mijn docent me vroeg waar ik nu echt tegen aan liep en wat ik echt graag zou willen, was voor mij de keuze gemaakt. Ik had lang zitten denken over verschillende, grote onderwerpen op schoolniveau. Ik kwam erachter dat ik mijn onderzoek juist moest richten op iets waar ik in mijn eigen werksituatie iets mee kon, op meso niveau, in mijn eigen groep. De sfeer in de groep, daar wilde ik mee aan de slag. Doordat ik nu een onderwerp had gekozen waar ik daadwerkelijk in mijn dagelijkse werksituatie iets mee kon, was ik gemotiveerd om aan de slag te gaan.

Het bepalen van mijn deelvragen was voor mij niet lastig. Ik wist meteen dat ik coöperatief leren wilde inzetten om de sfeer in de groep te verbeteren, hier zag ik kansen liggen. Door deze opleiding heb ik kennis gemaakt met oplossingsgericht werken. Ik kon dit prima inzetten voor mijn onderzoek. Door de aangereikte video van Insoo Kim's WOWW approach, wist ik dat ik dit bij mijn onderzoek wilde betrekken. Deze werkwijze heeft mij geïnspireerd. Met hulp van mijn docent en critical friends zijn vervolgens de onderzoeksvraag en deelvragen goed geformuleerd. Voor mijn gevoel kon ik toen daadwerkelijk met mijn onderzoek beginnen.

Het verloop van het onderzoek heb ik heel wisselend ervaren. Het praktisch en handelend bezig zijn in de klas ging goed. Zeker doordat er meteen duidelijke resultaten zichtbaar waren door te werken aan wat werkt. Dit stimuleerde me enorm om door te gaan en het voort te zetten. Ik heb vooral moeite gehad met het op papier zetten van dit onderzoek. Volgens de leerstijltest van Kolb (<http://www.thesis.nl/kolb/>), ben ik een denker / beslisser. Dat heb ik ook teruggezien tijdens dit onderzoek. Ik was gefocust op een duidelijke opbouw en doel. Hierbij heb ik geprobeerd om een duidelijke lijn in het schrijven van dit onderzoek aan te brengen. Ik heb hier vaak lang over moeten nadenken en heb hiermee behoorlijk wat strubbelingen gehad. Dat worstelen met de tekst, heeft me veel tijd gekost. Als ik

eenmaal door had hoe ik het wilde hebben en de zaken het best kon beschrijven, verliep het vervolgens weer soepel.

In het begin had ik moeite met de koppeling naar de literatuur. Ik wilde te veel literatuur verwerken en raakte hierdoor mijn onderzoeksvraag en deelvragen uit het oog. Mijn critical friends hebben mij op het juiste spoor gehouden. Zij hebben mij geholpen om me te blijven richten op mijn onderzoeksvragen. Hierdoor kon ik uiteindelijk de voor mij relevante literatuur koppelen aan mijn onderzoek.

Het was niet alleen prettig dat mijn critical friends met mij mee keken, maar ook erg leerzaam om hun onderzoeken te volgen. Dit heeft mij geholpen om kritisch naar mijn eigen onderzoek te kijken. Vooral de feedback op de onderzoeken van de anderen, hielpen me weer bij mijn eigen onderzoek.

Als ik na lang nadenken en worstelen eenmaal wist hoe ik het wilde hebben en moest aanpakken, verliep het schrijven van het onderzoek best goed.

Al met al was het een tijdrovend, maar zeer leerzaam onderzoek.

Ik vond het prettig om dit onderzoek in mijn eigen klassensituatie te kunnen uitvoeren, omdat ik dagelijks bezig ben met het pedagogisch klimaat en de sfeer in de groep. In ben door dit actieonderzoek elke dag bezig geweest met de ontwikkeling van mijn eigen handelen in de klas. Door op een planmatige manier, mijn eigen handelen continue te evalueren, bij te stellen en vooral door te gaan met wat werkt, kan ik dan ook met trots zeggen dat mijn onderzoek geslaagd is.

Wel bleek het lastig om objectief naar mijn eigen handelen te kijken. Doordat ik dagelijks met dit onderzoek bezig was, werden zaken gewoon. Je ziet dan eigenlijk zelf niet meer wat je allemaal al doet en goed doet. Het was fijn dat ik verschillende partijen heb gevonden die met mij mee keken en het resultaat van mijn handelen wilden beoordelen. De belangrijkste groep hierbij zijn de leerlingen zelf. Zij kunnen als geen ander aangeven hoe zij de sfeer in de groep ervaren. Ik was bang dat de leerlingen het al snel allemaal prima zouden vinden, maar niets is minder waar. Ze waren juist erg kritisch. Dit bleek vooral bij de schaalvragen en de individuele gesprekken.

Ook de reacties van de leerkrachten op mijn vragen zijn erg zinvol geweest. Het was fijn dat ze met me mee dachten en mijn handelen kritisch hebben beoordeeld. Ik vind het lastig, dat ik weinig antwoorden kon clusteren. Door mijn open vragen keken de

leerkrachten divers tegen de vragen aan. Meerdere ouders gaven aan dat zij het lastig vonden om van een afstand te bepalen of de sfeer in de groep minder is geworden, hetzelfde is gebleven of beter is geworden in vergelijking met de beginsituatie. Toch heb ik voldoende informatie kunnen verzamelen.

Naar aanleiding van alle verkregen informatie bleek dat mijn onderzoek geslaagd is. In de klas merkte ik dit wel, maar ik was benieuwd hoe dit er uit zou komen te zien op papier. Ik ben dan ook erg blij dat er een mooi resultaat is uitgekomen.

Ik wil dit onderzoek graag bespreken met mijn collega's. De collega's van de bovenbouw hebben mijn onderzoek al vanaf de zijlijn gevolgd. Ook de rest van het team wil ik graag laten zien wat ze met een andere denkwijze kunnen bereiken. Ik wil ze kennis laten maken met mijn grootste leerpunt.

Mijn gedragsverandering is essentieel geweest voor de sfeerverandering in de groep. Het oplossingsgericht werken heeft mij geleerd om positief tegen zaken aan te kijken en het gezamenlijke doel voor ogen te houden. Ik heb gemerkt dat door de WOWW approach mijn aanpak in positieve zin is veranderd. Ik voel me fijn bij de positieve benadering en merk dat dit doorwerkt op de kinderen. Ik hoop dat ik mijn collega's enthousiast kan maken om zelf ook eens te proberen alleen te kijken naar de zaken die goed gaan, deze te benoemen en te werken aan wat werkt. Door de koppeling te maken met coöperatief leren, valt er een grote winst te behalen op de sfeerverbetering in de groep. Dat heb ik nu bewezen. Ik hoop dat mijn onderzoek kan bijdragen aan de ontwikkeling van andere leerkrachten en aan de ontwikkeling op schoolniveau.

Nawoord

Het onderzoek is klaar en alles is verwerkt in dit meesterstuk. Ik kan terugkijken op een lange en leerzame periode. In deze periode hebben heel wat mensen mij geholpen en bijgestaan. Met hulp van deze personen is dit meesterstuk tot stand gekomen.

Als eerste bedank ik mijn collega's die tijd hebben gestoken in het invullen van de vragenlijsten. In het bijzonder dank ik Jos Mous die als critical friend heeft opgetreden en mij heeft willen volgen en helpen met de verschillende stappen gedurende het onderzoek.

De ouders van de leerlingen wil ik bedanken voor het invullen van de vragenlijsten. De leerlingen hebben samen met mij dit onderzoek tot een succes gebracht. Zij stonden in dit onderzoek centraal. Zonder hun inzet en gigantische bijdrage had ik de sfeer in de groep niet positief kunnen beïnvloeden. We zijn samen op weg gegaan naar een gezellig klas, en dat is zeker gelukt!

Daarnaast wil ik ook Louise Corvers, mijn begeleidster van de opleiding, bedanken voor alle feedback, handige tips en het sturen van het onderzoek. Hierbij horen ook mijn critical friends van de opleiding. Samen hebben we dit leerzame proces doorstaan. Zij hebben mij regelmatig op de juiste weg geholpen en moed ingepreikt. Hierbij wil ik met name Jeanne Schellekens bedanken voor het kritisch volgen van mijn onderzoek.

Ook dank ik mijn zus Marieke. Zij heeft meegewerkt met het op de juiste manier verwoorden en verduidelijken van de tekst. Bedankt voor je adviezen en je tijd.

Het schrijven van dit meesterstuk heeft mij af en toe behoorlijk wat moeite gekost. Regelmatig zag ik het niet meer zitten en was er twijfel en onzekerheid aanwezig. Dit ging gepaard met wisselende stemmingen. Tot slot wil ik daarom mijn partner Angela bedanken voor het begrip en de steun in deze af en toe best wel lastige tijd. Bedankt dat je er altijd voor me was.

Literatuur

Adrichem van, W. (2008-2009); *Oplossingsgericht werken: een self/fulfilling prophecy? Zorgbreed jaargang 6 nummer 23, 25-29*

Alkema, E & Tjerkstra, W (2006); *Meer dan onderwijs*. Assen: van Gorcum

Bannink, F (2007); *Oplossingsgerichte vragen*. Amsterdam: Pearson

Berg, I & Shilts, L (2005); *Classroom Solutions: WOWW coaching*. Milwaukee: WI: BFTC Press

Bos (2003, in Alkema en Tjerkstra 2006)

Cauffman, L. (2003); *Oplossingsgericht management en coaching, simpel werkt het best*. Utrecht: Lemma

Cole & Chan (1990 in Förrer & Jansen 2008)

Förrer, M. & Jansen, L. (2008); *Coöperatief leren binnen passend onderwijs*. Amersfoort: CPS

Goor & Schewin (1993 in Förrer & Jansen 2008)

Harinck, F. (2008); *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Johnson & Johnson (1983,1989 in Förrer & Jansen 2008)

Kagan, S (2004); *Silly sports and goofy games*. Middelburg: Meulenberg

Kagan, S & Kopmels, D (2004); *Teambouwers. Activiteiten om de wil tot samenwerken in teams te stimuleren*. Middelburg: Meulenberg

Kagan, S & Kopmels, D (2006); *Bouwen aan klasklimaat. Onmiskenbare ingrediënten voor de opbouw van een optimaal leef- en werkklimaat in de groep.* Middelburg: Meulenberg

Kagan, S (2007); *Structureel Coöperatief leren.* Vlissingen: Meulenberg

Kagan, S & van den hemel, M (2009); *Natuurlijk sociaal! Groep 5 t/m 8* Vlissingen: Meulenberg

Kallenberg, T & Koster, B & Onaarstenk, J & Scheepsmas, W (2007); *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren.* Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff

Kelly, S.M. & Bluestone-Miller, R (2007); *Manuscript under review.*

Kelly, S.M & Kim, J.S & Franklin, C (2008); *Solution-Focused Brief Therapy in schools. A 360-DegreeView of Research and Practice.* Oxford: Oxford University Press

Kienhuis, J (2008-2009); Oplossingsgericht werken in uw klas: WOWW aanpak, Working On What Works. *Zorgbreed jaargang 6 nummer 23.* 2-6

Laros, P (2008-2009); Oplossingsgericht zijn: de hele school doet mee! *Zorgbreed jaargang 6 nummer 23.* 9-13

Måhlberg, K. & Sjöblom, M. (2008); *Oplossingsgericht onderwijzen.* Apeldoorn: Garant

Putnam (1989 in Förre & Jansen 2008)

Internetbronnen:

Boerman, R (2008); *Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*.

Geraadpleegd juni 2010

http://www.fontysmediatheek.nl/w/images/8/8d/Boerman%2C_R-1-.%282008%29_Ethische_uitgangspunten_bij_praktijkonderzoek_Fontys_OSO.pdf

Donkers, A (2010); *Klimaatschaal.nl Hoe leuk is mijn klas?*

Geraadpleegd december 2009 en april 2010 www.klimaatschaal.nl

Hofman, P (2010); De kenmerken van een goed (veilig) pedagogisch klimaat binnen het onderwijs

Geraadpleegd juni 2010 <http://www.artikeltjes.com/artikeltjes/994/1/De-kenmerken-van-een-goed-veilig-pedagogisch-klimaat-binnen-het-onderwijs/Page1.html>

Multiscope; *Validiteit*

Geraadpleegd mei 2010

http://www.multiscope.nl/resultaten.html?q=validiteit&cx=016578460678606786955%3Afiwk_4dqv6w&cof=FORID%3A9&ie=UTF-8#197

NBS de Hoogakker; visie van de Hoogakker

Geraadpleegd november 2010 <http://www.nbsdehoogakker.nl/onderwijs/ons-onderwijs/visie/>

Thesis; Leerstijlen van Kolb

Geraadpleegd mei 2010 <http://www.thesis.nl/kolb/>

Verwijzen naar literatuur volgens het APA systeem

Geraadpleegd mei 2010 www.ru.nl/publish/pages/534307/apawebsite.pdf

Zee, van der, F (2006); *Actieonderzoek*

Geraadpleegd februari 2010 <http://www.moaweb.nl/bibliotheek/digitaal-woordenboek/o/actie-onderzoek>

Bijlage 1

Aspecten die volgens Bos van belang zijn bij het creëren van een goed pedagogisch klimaat.

- Het lokaal is ordelijk en functioneel ingericht. Het is voor de kinderen prettig om te weten waar alles staat. Dit geeft een gevoel van veiligheid.
- Een goede relatie en onderling respect tussen de leerkracht en zijn leerlingen. Als kinderen zich geaccepteerd voelen, voelen ze zich prettig en dit bevordert het zelfbeeld.
- De leerkracht bevordert het onderling respect tussen de kinderen. Als leerlingen zich gerespecteerd voelen en onderling goede relaties onderhouden worden, heeft dit een positieve invloed op het functioneren.
- De leerkracht zorgt ervoor dat leerlingen zich competent voelen zodat de ontwikkeling gestimuleerd wordt.
- Er zijn duidelijke regels en afspraken. Wat de kinderen een zeker en veilig gevoel geeft.
- De leerkracht zorgt voor structuur in de groep (bijvoorbeeld in de lessen en het lesrooster), zodat de kinderen weten waar ze aan toe zijn.
- De leerkracht zorgt voor een uitdagende en uitnodigende leeromgeving zodat de leerlingen worden geprikkeld.
- De leerkracht stimuleert de zelfstandigheid en de zelfverantwoordelijkheid van de leerlingen

Bijlage 2

Spellen om de sfeer in de klas positief te beïnvloeden.

In het volgende schema staan de spellen die passen bij het werken aan mijn onderzoeksvraag in mijn groep.

De naam van de spelletjes	Wat ontwikkelt het?
De Handig Helpen spelletjes	de empathie, de zorgzaamheid en de wederzijdse ondersteuning
De Evenwichts- en Coördinatiespelletjes	het gevoel van de onderlinge afhankelijkheid
De Begrijpend Bewegen spelletjes	de uitdrukkingsvaardigheid en verdiepen het contact met onze gevoelens en met die van anderen
De Rare Races en Speciale Sporten	de teamgeest
De Speelse Spelletjes een combinatie van bovenstaande spellen	het plezier

(Kagan, S, 2004 , p. 3)

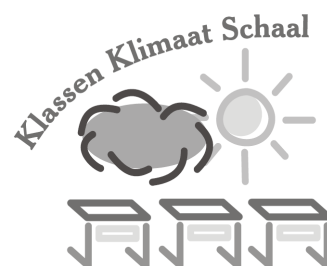
Bijlage 3

Vragenlijst Klassenklimaatschaal

© J. Jeninga en A. Donkers, 2008

Algemeen gedeelte over je klas

	(bijna) nooit	soms	regel- matig	vaak
1 Ik vind mijn klas leuk	1	2	3	4
2 Leerlingen in deze klas maken ruzie met elkaar	1	2	3	4
3 Ik kan goed met de meeste klasgenoten opschieten	1	2	3	4
4 Er zijn leerlingen in onze klas die spullen van anderen kapot maken	1	2	3	4
5 Bij moeilijkheden word ik door klasgenoten geholpen	1	2	3	4
6 Er zijn leerlingen uit onze klas die elkaar buiten schooltijd lastig vallen	1	2	3	4
7 Er zijn leerlingen in deze klas die elkaar uitschelden	1	2	3	4
8 In deze klas worden leerlingen gepest	1	2	3	4
9 In deze klas roddelen leerlingen over elkaar	1	2	3	4
10 Er zijn leerlingen in onze klas die elkaar wel eens slaan of schoppen	1	2	3	4
11 Ik voel me in deze groep op mijn gemak	1	2	3	4
12 Ik voel dat ik bij deze groep hoor	1	2	3	4
13 Ik werk graag samen met een klasgenoot aan een opdracht	1	2	3	4
14 Ik vind de leerlingen in mijn klas aardig	1	2	3	4
15 In deze klas word je uitgelachen als je een verkeerde vraag stelt	1	2	3	4
16 Ik denk dat mijn klasgenoten mij wel aardig vinden	1	2	3	4

Bijlage 4

Vragenlijst leerkrachten beginsituatie

Januari 2010

Beste collega's,

Zoals jullie weten volg ik de opleiding Interne Begeleiding.

Het 2^e studiejaar staat in het teken van het schrijven van een praktijkonderzoek (meesterstuk).

Ten behoeve van dit praktijkonderzoek vraag ik jullie medewerking.

Mijn onderzoeksvraag luidt: **Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden?**

Het doel van dit onderzoek is het verbeteren van de sfeer in de groep.

Ik ben momenteel bezig met het in kaart brengen van de huidige situatie. Wat vind ik van de sfeer, maar vooral wat vinden de leerlingen? Wat willen we graag anders zien? Waar kunnen we nog aan werken?

Ook wil ik graag weten wat jullie van de sfeer in mijn groep vinden.

Jullie hebben daar ook zicht op aangezien jullie ook lesgeven aan deze groep.

Zouden jullie onderstaande vragen willen beantwoorden?

En vóór 11 februari bij mij willen inleveren?

Alvast bedankt!

Groeten Jet

1 (Bijna) nooit	2 soms	3 meestal	4 altijd
--------------------	-----------	--------------	-------------

De leerlingen vinden het gezellig in de klas	1	2	3	4
De leerlingen voelen zich veilig in de klas	1	2	3	4
De sfeer tussen de leerlingen is prettig	1	2	3	4
De leerlingen benaderen elkaar op een vriendelijke manier	1	2	3	4
Het taalgebruik van de leerlingen is positief	1	2	3	4
De leerlingen reageren op een positieve manier op elkaar	1	2	3	4
De leerlingen gaan respectvol met elkaar om	1	2	3	4
De leerlingen complimenteren elkaar	1	2	3	4
De leerlingen nemen verantwoordelijkheid voor elkaar	1	2	3	4
De leerlingen betrekken andere kinderen erbij	1	2	3	4

Als je een cijfer tussen 0 en 10 mag geven, welk cijfer geef je aan de sfeer in deze groep?

.....

Waarop baseer je dit oordeel?

Wat vind ik positieve aspecten van de groepssfeer? Wat gaat er goed?

.....
.....
.....
.....

Wat maakt dat dit goed gaat?

.....
.....
.....
.....

Welke aspecten van de groepssfeer beoordeel je negatief?

.....
.....
.....
.....

Wat zou je graag anders zien?

.....
.....
.....
.....

Heb je nog suggesties of verbeterpunten ter bevordering van de sfeer?

.....
.....
.....
.....

Bijlage 5

Vragenlijst leerkrachten eindsituatie

April 2010

Beste collega's,

Zoals jullie weten volg ik de opleiding Interne Begeleiding.

Het 2^e studiejaar staat in het teken van het schrijven van een praktijkonderzoek (meesterstuk).

Ten behoeve van dit praktijkonderzoek vraag ik jullie medewerking.

Mijn onderzoeksvraag luidt: **Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden?**

Het doel van dit onderzoek is het verbeteren van de sfeer in de groep.

Ik heb in januari de beginsituatie in kaart gebracht. Jullie hebben toen voor mij een vragenlijst ingevuld. Vervolgens ben ik met mijn groep druk aan de slag gegaan om de sfeer positief te beïnvloeden. Momenteel ben ik bezig om de huidige situatie in kaart te brengen en ben ik benieuwd of er verandering heeft opgetreden.

Graag wil ik dan ook van jullie weten wat jullie nu van de sfeer in mijn groep vinden, in vergelijking met de situatie in januari.

Zouden jullie onderstaande vragen willen beantwoorden?

En vóór 29 april bij mij willen inleveren?

Alvast bedankt!

Groeten Jet

1	2	3
Minder geworden	Hetzelfde gebleven	Beter geworden

De leerlingen vinden het gezellig in de klas	1	2	3
De leerlingen voelen zich veilig in de klas	1	2	3
De sfeer tussen de leerlingen is prettig	1	2	3
De leerlingen benaderen elkaar op een vriendelijke manier	1	2	3
Het taalgebruik van de leerlingen is positief	1	2	3
De leerlingen reageren op een positieve manier op elkaar	1	2	3
De leerlingen gaan respectvol met elkaar om	1	2	3
De leerlingen complimenteren elkaar	1	2	3
De leerlingen nemen verantwoordelijkheid voor elkaar	1	2	3
De leerlingen betrekken andere kinderen erbij	1	2	3

Als je een cijfer tussen 0 en 10 mag geven, welk cijfer geef je dan nu aan de sfeer in deze groep?

.....

Merk je duidelijke veranderingen ten opzichte van de beginsituatie gemeten in januari?
Ja nee (omcirkel het juiste antwoord)

Wat is er dan veranderd?

.....
.....
.....
.....

Waardoor denk je dat dit is veranderd?

.....
.....
.....
.....

Bijlage 6

Vragenlijst ouders beginsituatie

Januari 2010

Beste ouders / verzorgers,

Zoals u misschien weet volg ik de opleiding Interne Begeleiding.

Het 2^e studiejaar staat in het teken van het schrijven van een praktijkonderzoek (meesterstuk).

Ten behoeve van dit praktijkonderzoek vraag ik uw medewerking.

Mijn onderzoeksvraag luidt: **Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden?**

Het doel van dit onderzoek is het verbeteren van de sfeer in de groep.

Ik ben momenteel bezig met het in kaart brengen van de huidige situatie. Wat vind ik van de sfeer, maar vooral wat vinden de leerlingen ervan? Wat willen we graag anders zien? Waar kunnen we nog aan werken?

Ook wil ik graag weten wat u van de sfeer in de groep vindt.

Zou u onderstaande vragen willen beantwoorden?

Het mag anoniem.

In de klas staat een doos waar de leerlingen deze vragenlijst in kunnen doen.

Graag inleveren vóór 11 februari.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking!

Met vriendelijke groet,

Jet de Jong

1 (Bijna) nooit	2 soms	3 meestal	4 altijd
--------------------	-----------	--------------	-------------

Mijn kind vindt het leuk op school	1	2	3	4
Mijn kind vindt het gezellig in de klas	1	2	3	4
Mijn kind voelt zich op zijn gemak in de groep	1	2	3	4
Mijn kind komt met leuke verhalen over school thuis	1	2	3	4
De sfeer tussen de leerlingen is prettig	1	2	3	4
De kinderen gaan respectvol met elkaar om	1	2	3	4

Als u een cijfer tussen 0 en 10 mag geven, welk cijfer geeft u dan aan de sfeer in de groep?

.....

Heeft u nog suggesties voor verbeterpunten ter bevordering van de sfeer? Of wilt u graag aangeven wat er al goed gaat en waar ik mee door moet gaan, dan kunt u dat op de achterkant aangeven.

Bijlage 7

Vragenlijst ouders eindsituatie

April 2010

Beste ouders / verzorgers,

Zoals u weet volg ik de opleiding Interne Begeleiding.

Het 2^e studiejaar staat in het teken van het schrijven van een praktijkonderzoek (meesterstuk).

Ten behoeve van dit praktijkonderzoek vraag ik uw medewerking.

Mijn onderzoeksvraag luidt: **Hoe kan ik de sfeer in de groep positief beïnvloeden?**

Het doel van dit onderzoek is het verbeteren van de sfeer in de groep.

Ik heb in januari de beginsituatie in kaart gebracht. U heeft toen voor mij een vragenlijst ingevuld. Vervolgens ben ik met de groep druk aan de slag gegaan om de sfeer positief te beïnvloeden. Momenteel ben ik bezig om de huidige situatie in kaart te brengen en ben ik benieuwd of er verandering heeft opgetreden.

Graag wil ik dan ook van u weten wat u nu van de sfeer in de groep vindt, in vergelijking met de situatie in januari.

Zou u onderstaande vragen willen beantwoorden?

Het mag anoniem.

In de klas staat een doos waar de leerlingen deze vragenlijst in kunnen doen.

Graag inleveren vóór 29 april.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking!

Met vriendelijke groet,
Jet de Jong

1	2	3
Minder geworden	Hetzelfde gebleven	Beter geworden

Mijn kind vindt het leuk op school	1	2	3
Mijn kind vindt het gezellig in de klas	1	2	3
Mijn kind voelt zich op zijn gemak in de groep	1	2	3
Mijn kind komt met leuke verhalen over school thuis	1	2	3
De sfeer tussen de leerlingen is prettig	1	2	3
De kinderen gaan respectvol met elkaar om	1	2	3

Als u een cijfer tussen 0 en 10 mag geven, welk cijfer geeft u dan nu aan de sfeer in de groep?

Heeft u nog opmerkingen met betrekking tot de sfeer in de groep, dan kunt u deze op de achterkant vermelden.

Bijlage 8

Kijkwijzer observatie

Onderzoeksvraag: Hoe kan ik de sfeer in de klas positief beïnvloeden?

Subvragen:

1. Werkt een oplossingsgerichte houding van de leerkracht ter bevordering van de groep?
 - Complimenten (structureel)
 - Kinderen eigenaar maken
2. Kan CL een rol spelen bij de sfeer verbetering?
 - Welke werkvormen zijn geschikt
 - In welke mate (hoe vaak)
3. Hoe kan ik de WOWW approach inzetten om de sfeer in de klas te verbeteren?
 - Wat gaat goed, hier meer van doen
 - Wat niet goed gaat vergeten, iets anders proberen
4. Structuur bieden
 - Indeling klas, groepjes leerlingen
 - Duidelijkheid verschaffen, afspraken

POSITIEF

Wat gaat goed? Wat doen de leerlingen? Wat zie ik?

Wat maakt dat het goed gaat? Wat is de oorzaak?

Wat was het gedrag van de leerkracht hierbij? Wat doe ik?

Hier meer van doen!!!!

NEGATIEF

Wat gaat niet goed? Wat doen de leerlingen? Wat zie ik?

(Wat maakt dat het niet goed gaat? Wat is de oorzaak?)

Wat is het gedrag van de leerkracht hierbij? Wat doe ik?

Vergeten, iets anders proberen!!!

Wat kan ik anders doen?

Bijlage 9

Antwoorden op de open vragen van de vragenlijst leerkrachten

Beginsituatie

Vraag:	Leerkracht 1	Leerkracht 2	Leerkracht 3
Welk cijfer geef je voor de sfeer in deze groep?	7	7,5	8
Wat gaat er goed?	Veel plezier in de groep. Goede werksfeer	Durven vragen te stellen en mening te geven. Bereid tot samenwerken.	Gezellig. Vrij rustig.
Wat maakt dat dit goed gaat?	Veel verschillende werkvormen.	Duidelijke structuur, weektaak / dagplanning. Gezamenlijk opgestelde regels.	Kleine groep, leerlingen naar een andere groep gegaan.
Heb je nog suggesties of verbeterpunten ter bevordering van de sfeer?	Inzetten van samenwerkingsvormen met doel; samen iets voor elkaar krijgen.	Positieve gesprekken blijven voeren.	

Bijlage 10

Antwoorden op de individuele gesprekken met de leerlingen

Eindsituatie

	Vind je de sfeer echt veranderd?	Wat is er anders?	Wat vind je daarvan? Wat voel je daarbij?
Leerling 1	Beter geworden	Minder ruzies, rustiger in de klas en L. is vrolijker.	Ik voel me prettiger. Goed dat het veranderd is.
Leerling 2	Sfeer verbeterd.	We geven elkaar complimentjes, de kinderen zijn aardiger tegen elkaar en we sluiten niemand meer buiten.	Fijn, ik vind het leuker op school.
Leerling 3	Ja, verbeterd.	Rustiger tijdens het werken en gezelliger met heel de klas.	Ik voel me beter, ga met meer zin naar school.
Leerling 4	Wel veranderd.	Ik bemoei me minder met de rest, het is iets rustiger.	
Leerling 5	Sfeer verbeterd.	Gezelliger, we doen leuker tegen elkaar, nu maakt het niet meer uit met wie je samen werkt. Er zijn minder groepjes.	Ik voel me fijner.
Leerling 6	Ja, veranderd.	We houden meer rekening met elkaar, geven elkaar complimenten en je wordt meer geholpen door anderen.	Ik vind het fijner in de klas.
Leerling 7	Niet veranderd.		
Leerling 8	Veel beter.	Minder groepjes, meer één klas.	Gezelliger, het is leuker op school.
Leerling 9	Ja.	Gezelliger, minder ruzie en we houden rekening met elkaar.	Ik ben minder onzeker.
Leerling 10	Beetje veranderd.	We houden beter rekening met elkaar, luisteren beter naar elkaar. Met gym maken we minder ruzie en gunnen we elkaar meer.	Leuker in de klas.
Leerling 11	Verbeterd.	Minder ruzie, we luisteren beter naar elkaar, en gaan beter met elkaar om met de hele klas.	Voel me fijner, het is leuker op school.
Leerling 12	Ja, veranderd.	We gaan beter met elkaar om. Gezelliger, aardiger en leuker, geen ruzies meer.	Fijner gevoel.
Leerling 13	Het is beter geworden.	Iedereen luistert sneller en doet meer zijn best.	
Leerling 14	Heel erg veranderd.	Het is sneller stil en iedereen is aardiger, er zijn bijna geen ruzies meer.	
Leerling 15	Beter geworden.	Minder ruzie en ik wordt niet meer geplaagd. Gezelliger en iedereen geeft complimentjes.	Ik voel me fijner op school, ga liever naar school dan in het begin.
Leerling 16	Best verbeterd.	Meer gezelligheid, minder gescholden en	Iets gezelliger en leuker op

		we zijn aardig tegen elkaar.	school.
Leerling 17	Beter geworden.	Minder ruzie en schelden. Gezelliger en er wordt meer samen gespreeld.	Gezelliger.
Leerling 18	Heel veel veranderd.	Iedereen luistert naar elkaar, niemand wordt meer buiten gesloten. We helpen elkaar	Leuker om naar school te gaan. Ik zit beter in mijn vel.
Leerling 19	Beetje veranderd.	Meer complimentjes en ik heb meer vriendinnen, gezelliger.	Leuker.
Leerling 20	Verbeterd.	Minder ruzie en gezelliger.	Het is fijn.
Leerling 21	Verbeterd.	Veel gezelliger, we houden meer rekening met elkaar. Er is minder ruzie.	Gezelliger.

Bijlage 11

Antwoorden op de open vragen van de leerkrachten

Eindsituatie

	Leerkracht 1	Leerkracht 2	Leerkracht 3
Cijfer	8,25	8	8
Merk je duidelijke verandering?	Ja	Ja	Ja
Wat is er veranderd?	Ze zijn rustiger tegenover elkaar. Denken na voordat ze reageren waardoor er minder conflicten zijn.	De kinderen gaan prettiger met elkaar om. Meer begrip/ minder ruzie. Er wordt elkaar meer gegund.	Minder groepjes, leerlingen gaan meer met andere kinderen om.
Waardoor denk je dat dit is veranderd?	Extra aandacht voor omgangsregels.	Door positieve aandacht. Door als leerkracht positief bezig te zijn, heeft dit weer een positief effect op de kinderen.	Meer gebruik van samenwerkingsvormen.

Bijlage 12

Observaties van de leerkracht

Op basis van de beschreven literatuur in hoofdstuk 2, heb ik drie overkoepelende groepen gemaakt waar ik aan wilde werken. De WOWW approach valt onder de groep oplossingsgericht werken. Deze heb ik hier apart beschreven omdat dit punt één van mijn deelvragen omvat. Met mijn deelvragen in het achterhoofd,

1. Werkt een oplossingsgerichte houding van de leerkracht ter bevordering van de sfeer van de groep?
2. Werkt de WOWW approach om de sfeer te verbeteren?
3. Kan coöperatief leren een rol spelen bij de sfeerverbetering?

heb ik onderstaande punten geobserveerd en verwerkt in deze matrix.

	Wat gaat goed?	Wat maakt dat het goed gaat?
Structuur bieden	Duidelijke groepsregels en afspraken. Kort herhalen en aanhalen van deze regels. Structuur aanbrengen in lesaanbod, weektaak. Ordelijke inrichting van het lokaal	Regels en afspraken zijn gezamenlijk opgesteld, dit bevordert eigenaarschap. Kinderen weten waar ze aan toe zijn. Zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid is vergroot, kinderen weten wat ze waar kunnen vinden en wat ze zelf kunnen pakken en doen door duidelijkheid.
Oplossingsgericht werken	Werken aan een goede relatie tussen leerkracht en de leerlingen. Gezamenlijk doelen stellen en stappen bepalen, schaalvraag. Door oplossingsgerichte vragen te stellen, toekomstgericht. Herkaderen, ombuigen in positieve bewoordingen.	Luisteren, belangstelling tonen. Tijd maken voor de leerlingen, open houding zorgt ervoor dat ze naar je toe komen. Grapjes en alledaagse gesprekjes tussendoor. Door eigenaarschap wordt de motivatie van de kinderen vergroot. Ze zien het doel voor zich, wat willen ze, en voelen zich verantwoordelijk. Dit roept positieve gevoelens bij de leerlingen op waardoor ze zelf positiever worden, ze gaan zelf ook door een andere bril kijken.
WOWW approach	Positieve feedback geven, complimenten.	Klasgenoten merken dit op en beloonde gedrag wordt geïmiteerd, wat positief

	Negatieve zaken negeren en juist positieve zaken benoemen. Positieve benadering. Competentiegevoel vergroten, succeservaringen bieden. Stoppen met wat niet werkt.	gedrag versterkt. Dit zorgt voor een positieve sfeer. Kinderen willen hierdoor juist meer goed en respectvol gedrag laten zien. Bij leerlingen die moeite hebben met bepaalde zaken juist preventief, op het moment at het goed gaat, positieve zaken benoemen. Dit belonen. Door samen met de leerling te kijken naar wat er allemaal al is gelukt of goed is gedaan. Dit vergroot het eigenwaarde en zelfvertrouwen.
Coöperatief leren	Contact met andere kinderen vergroten Teamgeest ontwikkelen Empathie en zorgzaamheid en wederzijdse ondersteuning vergroten Bevorden van samenwerken en het plezier hierin.	Door samenwerkingsvormen te doen, zie je dat kinderen met klasgenoten in contact komen waar ze anders niet of nauwelijks mee omgaan. Doordat ze op deze manier overeenkomsten ontdekken, zie je in vrije momenten deze kinderen elkaar weer opzoeken. Door teamspelletjes aan te bieden, zie je dat leerlingen met het team er graag voor willen zorgen dat het lukt. Er is sprake van onderlinge afhankelijkheid en met name gevoel van teamspirit, wij gevoel. Door spellen aan te bieden waarin de groep als geheel samen tot een eindresultaat moet komen, merk je dat leerlingen elkaar helpen, begeleiden en sturen om dit doel voor elkaar te krijgen. Door dit regelmatig te doen, ontstaat er een goede samenwerking. Doordat de kinderen elkaar door verschillende samenwerkingsvormen anders hebben leren kennen, zoeken ze elkaar in andere situaties ook op. In vrije situaties, maar ook tijdens het zelfstandigwerken. Er ontstaan leuke, verrassende tweetallen en groepen.

